

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему:

«РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В
ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ»

Студента 2 курсу магістратури денної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування» освітньо-
наукової програми Парламентаризм і
парламентська діяльність»

Скоба Дмитра Володимировича

Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент
Григорович Лілія Степанівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студент

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
Парламентаризму від «14» квітня 2024 р., протокол № 41.

Завідувач кафедри парламентаризму, доктор політичних наук, професор
Гошовська Валентина Андріївна

КИЇВ – 2024

і
о
7
а
ї
о
я
ї
Т
Ь
го
ні
ни
ані
та
із

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС ТА АНОТАЦІЯ

СКОБ Д В .Реалізація гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України: магістер. робота: спец. 281 “Публічне управління та адміністрування” /Скоб Дмитро Володимирович/ ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби; каф. парламентаризму; наук. керівник Л. С. Григорович, к. філос. наук, доц. – Київ, 2024. – 110 с.

Зміст роботи. Проведено аналіз ключових понять, сутнісних підходів та етапів становлення парламентаризму в Україні. Означено конституційно-правові засади діяльності Верховної Ради України, окреслено та проаналізовано стратегічні напрямки парламентських реформ з урахуванням викликів та завдань внаслідок широкомасштабного вторгнення ворога. У цьому контексті досліджено значення гуманістичних цінностей та аксіологічних принципів в діяльності Верховної Ради України.

Також здійснено аналіз реального стану забезпечення ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності на законодавчому рівні та розкрито можливості імплементації міжнародного досвіду задля формування і утвердження гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради. Розроблено та запропоновано практичні рекомендації з питань ефективної парламентської діяльності на гуманістичних засадах в період повоєнної відбудови та розвитку парламентаризму в Україні.

Ключові слова: парламентаризм, розвиток парламентаризму, парламент, парламентська демократія, Верховна Рада України, діяльність Верховної Ради України, гуманізм, гуманістичні цінності, аксіологічні принципи, аксіологічний аспект, політичний колабораціонізм.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	9
1.1. Інститут парламентаризму: сутнісні поняття, історія, етапи розвитку.	9
1.2. Конституційно-правові засади діяльності та еволюції Верховної Ради України.....	19
Висновки до розділу I	39
РОЗДІЛ II ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ГУМАНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ.	42
2.1. Гуманістичні цінності в процесі державотворення та генези парламентаризму в Україні.....	42
2.2. Широкомасштабне вторгнення ворога як глобальний виклик державі і суспільству та побудова ціннісно-орієнтованої моделі ефективної парламентської діяльності задля успішної повоєнної відбудови країни..	54
Висновки до розділу II	73
РОЗДІЛ III: НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ НА ГУМАНІСТИЧНИХ ЗАСАДАХ.	76
3.1. Імплементация міжнародного досвіду в діяльність Верховної Ради України: аксіологічний аспект	76
3.2. Практичні рекомендації щодо впровадження ціннісних засад в діяльність Верховної Ради України на законодавчому рівні, нова редакція «Закону про регламент».....	90
Висновки до розділу III.....	96
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102

ВСТУП

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ. Триває третій рік широкомасштабного вторгнення ворога на нашу землю. Агресія росії в центрі Європи не тільки стала глобальним викликом світовій безпеці і світовому порядку, але й є найбільшою загрозою існуванню нашої держави і буттю українського народу і у фізичному і у ментальному сенсі. Військові злочини країни агресора проти людяності у Бучі, Маріуполі, Бородянці та інших місцях, викрадення українських дітей, стали предметом розгляду у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі. Іде світова битва між Добром і Злом, між автократією і демократією. І у цій світовій битві за цінності, право і справедливість -Україна сьогодні на передньому краї, за всіх. Саме вона нині вона платить найвищу ціну. Цілком очевидно, що у парламентсько-президентській країні, що перебуває у воєнному стані роль вітчизняного парламенту набуває особливого значення не тільки у законотворчій чи міжнародній діяльності, але й, насамперед, в морально-етичних підходах та аксіологічних аспектах. Зрештою, впродовж доволі непростого, а, часом і драматичного процесу українського державотворення сучасної доби значення українського парламенту - Верховної Ради України, що стала колискою нашої державної незалежності, і, як єдиний вищий законодавчий та представницький орган, є і залишається провідником усіх суспільно-економічних трансформацій на шляху європейської інтеграції, що закріплено конституційно. В умовах широкомасштабного вторгнення євроінтеграційний та євроатлантичний процес набув особливого значення. Сьогодні Україна спільно із Європейським Союзом робить ряд законодавчих та міжнародних кроків задля оптимізації нашого зближення. Цілком очевидно, що від ефективної, злагодженої та успішної діяльності Верховної Ради України безпосередньо залежить і наш євроінтеграційний успіх, і наша перемога над ворогом, і ефективно повоєнне відновлення країни. І ключовим питанням

у розвитку такого нарративу є дотримання демократичних цінностей суспільством і владою.

Відповідно до Конституції України (ст.5) народ України є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади, яку він реалізує через вищий законодавчий орган – парламент. Саме тому, дослідження діяльності Верховної Ради України, вивчення її позитивного й негативного досвіду є важливим не тільки в аспекті нинішньої політичної реальності, але й в розбудові України як розвиненої, демократичної і правової держави у Європейській співдружності, що безумовно потребує вдосконалення самого інституту парламентаризму.

Визначальним атрибутом демократії є не просто парламент, а парламент, що обирається на демократичних виборах, веде демократичну парламентську діяльність, що суголосна з демократичним началом суспільства. Такою є логіка розбудови і існування будь-якої демократичної держави. У розвитку парламентської демократії суттєве значення мають ціннісні засади парламентської діяльності від яких в значній мірі залежить рівень політичної культури, подолання корупції, формування політичної еліти гуманістичного типу через сповідування нею цінностей патріотизму та служіння народові і державі. Саме в умовах воєнного сьогодення гартуються погляди і принципи суспільства, формується новий рівень політичної культури, що в свою чергу сприятиме рекрутуванню нової еліти гуманістичного типу.

Аналіз тридцятилітньої історії вітчизняного парламентаризму, дає підстави стверджувати, що Верховна Рада України, керуючись аксіологічними принципами, не раз виступала арбітром і головним чинником у подоланні суспільно- політичних криз та збереження державності шляхом парламентських процедур, завдяки чому перевела країну через перехрестя трьох Майданів.

Тому пошук нових підходів є вкрай актуальним як у діяльності Верховної Ради України, так і парламентарів зокрема, і закріплення їх на

законодавчому рівні, задля розвитку інституту парламентаризму та ефективного функціонування парламенту як органу державної влади європейської країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ. Парламентаризм, як інститут, як явище, та діяльність Верховної Ради України, зокрема потребують всебічного вивчення та дослідження. Найбільше досліджень та наукових праць у цьому напрямі здійснено Науковою школою вітчизняного парламентаризму на чолі із професором Гошовською В.А. Серед інших дослідників сучасного парламентаризму такі як О. Бандурка, Ю. Барабаш, А. Георгіца, Л.І. Даниленко, І. В. Рейтерович, М. Дадажонов, Ю. Древаль, А. Любченко, Р. Мартинюк, М. Мілова, К. Парасюк, М. Росенко, Ю. Шемшученко, П. Шляхтун та ін.

Тож, актуальність даної проблеми зумовила вибір теми магістерської роботи.

МЕТОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ є дослідження реалізації гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних ЗАВДАНЬ:

1. Визначити сутнісні поняття, історію та етапи розвитку парламентаризму.

ВИСНОВКИ.

Визначено сутнісні поняття, історію та етапи розвитку парламентаризму. Встановлено, що парламентаризм є важливою прикметою демократичного політичного устрою в державі та формою взаємодії громадянського суспільства і держави, що ґрунтується на визнанні провідної ролі парламенту в системі організації державної влади. Парламент – загальнонаціональний представницький колегіальний орган державної влади, що відповідно до поділу влади є єдиним органом законодавчої влади. Етапи становлення та розвитку громадянського суспільства органічно пов’язані з етапами розвитку Інституту парламентаризму.

2. Окреслити конституційно-правові засади Діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ.

Окреслено конституційно - правові засади діяльності Верховної Ради України. Згідно із положеннями Основного Закону – Верховна Рада України є єдиним органом вищої законодавчої влади в Україні, що обирається громадянами на основі загального, вільного, рівного, прямого виборчого права, шляхом таємного голосування. Конституційний склад Верховної Ради України – 450 народних обранців, а термін їх повноважень- 5 років.

3. Дослідити роль гуманістичних цінностей в умовах парламентської демократії.

ВИСНОВКИ.

Досліджено роль гуманістичних цінностей в умовах парламентської демократії. Гуманістичні цінності – це система світоглядних орієнтацій, що є прикметою демократичного суспільства і визначаються комплексом уявлень, переконань, норм та принципів суспільно- позитивної поведінки, основними категоріями якої є чесність, справедливість, гідність, відповідальність, емпатія, повага, терпимість і толерантність до поглядів інших людей і нетерпимість до зовнішнього та внутрішнього ворога прикладом чому – політичний колабораціонізм.

4. Встановити аксіологічні принципи діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ.

Встановили аксіологічні принципи діяльності Верховної Ради України. Сповідування політичною елітою цінностей патріотизму та служіння народу і державі в умовах сьогодення формує із неї нову еліту гуманістичного типу, що має високий рівень політичної культури і здатна приймати ефективні рішення на захист національних інтересів та демократії.

5. Розглянути можливості використання міжнародного досвіду в діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ.

Розглянули можливість використання міжнародного досвіду в діяльності Українського парламенту. Ці можливості – це насамперед застосування стандартів, що удосконалюють виборче законодавство в напрямі чесних і відкритих виборів, законодавче оформлення лобізму, питання пов'язані із гендерною та комунікативною політикою, верховенство права, парламентської етики і моралі.

- б. Надати практичні рекомендації щодо реалізації гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ.

Надали практичні рекомендації щодо реалізації гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України. Досвід парламентських демократій в європейських країнах переконливо свідчить на користь історико - правових традицій та законодавчих рішень. У зв'язку із цим нашою найбільш дієвою практичною рекомендацією є пропозиція про прийняття «Етичного Кодексу народного депутата України».

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – реалізація гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – гуманістичні цінності в діяльності Верховної Ради України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. В основу магістерської роботи покладено систему філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які забезпечили всебічний та об'єктивний аналіз предмета, що досліджується. Філософсько-світоглядні підходи надали змогу дослідити поняття парламенту та парламентаризму, понять споріднених, але не тотожних. При визначенні ключових понять (парламент, парламентаризм, парламентська демократія) було використано категорії та прийоми формальної логіки (поняття, визначення, судження, доказ і спростування, синтез, аналогія, узагальнення).

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ. Магістерська робота містить практичні рекомендації з питань реалізації гуманістичних цінностей в діяльності Верховної Ради України.

Основні теоретичні положення магістерської роботи та запропоновані висновки можуть бути використані: у практичній діяльності – для вдосконалення діяльності Верховної Ради України особливо у період повоєнної відбудови; у науково-дослідницькій роботі – для продовження наукових розвідок, направлених на розроблення рекомендацій щодо розвитку ціннісних засад парламентаризму в Україні; у навчальному процесі – для ознайомлення слухацької аудиторії з останніми тенденціями реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення ефективності діяльності українського парламенту.

СТРУКТУРА ДОСЛІДЖЕННЯ. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

1.1. Парламентаризм в Україні: історія, аналіз ключових понять та концепцій

Для побудови реального демократичного режиму в Україні- розуміння ознак парламентської системи та самого її функціонування набувають, у умовах воєнного сьогодення життєво важливого значення. В зв'язку із цим особливо актуальним є розуміння його природи. Формування її та функціонування у вітчизняній реальності залежать від розуміння змістовних характеристик сучасної парламентської системи.

Саме тому, процеси, що нині відбуваються в українському суспільстві, потребують встановлення, з'ясування та глибокого розуміння самого поняття парламентаризму [56, с. 32].

Насамперед варто акцентувати, що феномен парламенту та парламентської системи зумовлений появою так званої нової історичної ери, тобто появою історії людства, яка є початком буржуазної революції з XVII-XVIII століття.

Проте походження поняття "парламент" дуже давнє: його поява пов'язана з епохою феодальної системи. Цю концепцію вперше назвали судовою владою у Франції, де у 13 столітті королівська курія була поділена на дві палати. Одна з них розглядала судові справи і називалася Парламентом. Згодом, під час монархії, яка репрезентувала нерухомість, парламент від імені Парижа став Верховним судом.

Із кінця XIII ст. це поняття стало використовуватися із цілком визначеними цілями в Англії: в одному із актів 1275 р. цей термін означав велику раду королівства, яка у певній мірі мала представницький характер і включала монарха та наймогутніших феодалів. Примітно, що така дефініція була запозичена з тодішньої французької мови (писали французькою *parlement*) [15, с. 15].

Прикметно, що термін "парламент" в епоху станово-представницької монархії, не мав загального значення для іменування споріднених установ. Лише в Англії представницький орган нерухомості зберігає назву парламенту.

Тільки в ХІХ ст. – у період, що отримав назву "золотий вік парламентської системи" - даний термін став звичним у найбільш розвинених країнах того часу. Переважно він використовується як політична та наукова категорія.

Варто відзначити, що ідея парламентської системи вперше була визначена у працях таких дослідників, як Б. Спіноза, Т. Гоббс, Д. Локк та С.-Л. Монтеск'є Е. Сієсса.

Зокрема, у своїй праці "Два трактати про уряд" (1690) Джон Локк вважає найважливішою функцією представницького органу - законодавчу, оскільки був переконаний, що законодавчий орган - це "верховенство країни". З погляду Д. Локка, "законодавча влада є вищою, і всі влади виходять з неї і підпорядковуються їй, проте законодавча влада має власні межі, адже вона є довіреною владою, а верховна влада залишається за народом. Найголовніша думка цього вченого, що тільки народ може змінювати склад законодавчого органу та навіть відсторонити його від розв'язання державних справ" [60, с. 602].

У цьому контексті цікавий подальший розвиток ідей Джона Локка у його праці "Про дух законів"(1748) - Шарлем-Луї де Монтеск'є (Шарль-Луї де Монтеск'є), який наполягав на тому, що управління може бути ефективним лише тоді, коли представники людей є так званими депутати зборів. Окрім того, вони мали чітко розуміти всі питання, які потребують вирішення на законодавчому рівні.

Варто зазначити, що таке розуміння можливе лише тоді, коли "коли ці депутати представляють усі стани і великі населені пункти, а також мають від своїх виборців суспільну інструкцію"

Відомий діяч французької революції XVIII ст. абат Еммануель-Жозеф Сієс (Emmanuel Joseph Sieyès), якого вважають батьком сучасної зарубіжної теорії народного представництва, цілком підтримував ідеї Шарля Монтеск'є. Варто зазначити, що загальний розвиток поглядів Е. Сієса супроводжувався посиленнями на ідею народного суверенітету, яка вважалася основною для ідеологів Великої французької революції XVIII ст. Причому, практичні рекомендації Е. Сієса були надані в кількох законодавчих проектах, які одержали схвальну оцінку тодішніх законотворців [60, с. 603].

Відомий представник британської політико- правової думки XVIII ст.,- Едмунд Берк (Edmund Burke), також висував концепцію громадського представника у своїх працях. Проте його розуміння народного представництва дещо відрізняється від сучасного розуміння цього статусу.

У творах “Роздуми щодо причини теперішнього безладу” (1770 р.) та “Роздуми про Французьку революцію” (1790 р.) Едмунд Берк наводив аргументацію, в якій не підтримував ідею народного суверенітету. Е. Берк заперечував, щоби члени парламенту представляли лише позицію своїх виборців. Згідно його поглядів, суверенітет належить парламенту. Едмунд Берк вважає, що представники - це люди, яким виборці доручають виконувати свої представницькі функції завдяки їхньому соціальному статусу та освітньому рівню, а самі представники повинні керуватися насамперед своїм досвідом, знаннями та міркуваннями, а не побажаннями своїх виборців. [60, с. 603].

Таким чином, парламентська система є результатом і наслідком розвитку зв'язків із громадськістю впродовж сотні років, особливо це стосується Західної Європи. Одночасно на цьому етапі ідеї та принципи парламентської системи швидко поширюються на інші держави європейського регіону, що стало результатом існування загальноєвропейських проблем, які примушують європейське співтовариство вдаватися до безперервної взаємодії через парламентські та

міжпарламентські механізми міждержавних організацій європейського регіону.

Стосовно ж вітчизняної політико-правової думки - поняття "парламент", що визначає особливість державотворення, з'явилося на початку 20 століття: автор програмного документу української політичної партії, сформованого в той період, вперше використав це поняття. Йдеться про Українську радикальну партію, засновником якої був Михайло Драгоманов.

Таким чином поняття "парламентаризм" набуло поширення серед політиків і науковців у ХІХ ст. І якщо його авторами спочатку були британці, то пізніше воно набуло загальноєвропейського визнання [15, с. 17].

Різні вчені використовують різні методи для пояснення категорії «парламентаризм» і мають різне значення.

Зокрема, енциклопедія філософії пояснює, що парламентська система - це процес формування та розвитку національного законодавчого органу як самостійного політичного інституту.

Ключовим інститутом, який реалізує законодавчі функції у сучасних демократіях є парламент, члени якого призначаються виборчим шляхом та представляють інтереси найбільш активної частини населення. Однією з розвинутих форм парламентаризму вважається парламентська республіка, в якій парламент уповноважений формувати уряд [37]. Парламентаризм передбачає становлення в державі системи поділу влади, за якої три гілки влади – законодавча, виконавча та судова функціонують відповідно до принципу стримувань та противаг. Саме цей принцип дає змогу їм контролювати одна одну, не допускаючи значної концентрації повноважень, а, отже переваги жодної із гілок влади.

В той же час, в історичному словнику вказано, що парламентаризм – це система політичної організації держави, при якій чітко відокремлені функції законодавчої та виконавчої влади при привілейованому становищі парламенту. Як правило, із ускладненням суспільних відносин проходить

процес підсилення повноважень виконавчої влади (президента, уряду) [36, с. 401].

Цікавою видається візія П. Шляхтуна, який розглядає парламентаризм як:

- 1) форму взаємодії громадянського суспільства та держави, що базується на визнанні провідної ролі парламенту;
- 2) одним із типів державного режиму;
- 3) представницьке начало в управлінні, коли в той же час, парламент розглядається як загальнонаціональний колегіальний представницький орган у системі організації державної влади, що є ключовим інститутом парламентаризму. Парламентаризм означає верховенство парламенту в законодавчій сфері та його провідну роль у системі вищих органів влади [61, с. 91].

А в Енциклопедії державного управління зазначається наступний підхід, що парламент – це інститут демократичного врядування, найвищий колегіальний, виборний законодавчий, представницький орган державної влади, який функціонує на постійній основі [14, с. 399]. Втім, незалежно від форми правління, всі парламенти демократичних держав здійснюють функції представництва інтересів громадян, прийняття законів, забезпечення підзвітності влади перед народом, встановлення податків і розподілу публічних ресурсів [14, с. 401].

У свою чергу, у словнику-довіднику “Парламентаризм та парламентська діяльність”, що є доробком Наукової школи вітчизняного парламентаризму, зазначається, що парламентаризм є важливою ознакою демократичного політичного устрою в країні та передбачає верховенство парламенту в законодавчій сфері. Чисто юридичними проявами парламентаризму є відокремлення законодавчої і виконавчої влади, контроль парламенту за роботою органів виконавчої влади, привілейований статус депутатів та їх офіційна незалежність від виборців. І, безумовно, парламентаризм передбачає наявність у державі авторитетних політичних

партій, ефективного законодавства про вибори та механізми функціонування парламенту, високого рівня професіоналізму народних обранців. Парламентаризм ефективний у повній мірі лише тоді, коли у складі парламенту є великі політичні об'єднання депутатів, які відображають інтереси широких верств суспільства. Найповніше парламентаризм виявляється за парламентської форми правління, коли уряд формується парламентом і несе перед ним політичну відповідальність [39, с. 140].

Стосовно останнього твердження, то М. Мілова стверджує, що парламентаризм пов'язаний із закріпленням принципів верховенства права та демократизму в суспільстві і державі, впровадженням ефективних механізмів гарантування конституційних прав людини, а також з формуванням таких державних інституцій, які б забезпечували повну і всебічну реалізацію її функцій та задоволення потреб суспільства [30, с. 5].

Авторським колективом Наукової школи вітчизняного парламентаризму, Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби, Шевченкового університету, що сформувалася на кафедрі парламентаризму під керівництвом В. А. Гошовської визначено, що однією із змістовних характеристик парламентаризму в системі взаємодії держави і суспільства є здійснення впливу держави на стан і розвиток суспільних процесів, які реалізуються через механізми державного управління [33, с. 31]. Парламентаризм – це представницькі основи в управлінні, система взаємодії держави і суспільства, у якій важливе значення належить парламенту. Парламентаризм, виступаючи вищою якістю парламенту, не може бути поза парламентом [33, с. 44]. Або, інакше кажучи, парламентаризм – це форма взаємодії громадянського суспільства і держави, яка базується на визнанні провідної ролі парламенту як загальнонаціонального колегіального представницького органу в системі організації державної влади. Парламентаризм є важливою ознакою демократичного політичного устрою в державі та означає верховенство парламенту в законодавчій сфері [34, с. 329].

На наш погляд цікавим є твердження А. Любченка про те, що парламентаризм – це система здійснення народного представництва шляхом обрання народних представників до колегіального законодавчого органу – парламенту, його сутність розкривається через вплив на інститути державної влади та громадянське суспільство [26, с. 16].

В той час, як О. Бандурка та Ю. Древаль визначили парламентаризм як серцевину демократичного політико-правового устрою в усі часи і, як принцип організації державного життя, і як справжній політико-правовий феномен, який відіграє особливу роль у гармонійному поєднанні інтересів особистості та держави [2, с. 23].

На наш погляд вартісною в сенсі наукового дискурсу, є думка М. Росенка, який зазначив, що в Україні не існує єдиної інтерпретації сутності парламентаризму, а також немає чіткої позиції щодо змісту категорії "парламентаризм" та її взаємозв'язку з визначенням інших країн.

Незрозумілість у визначенні наукових рис цього явища викликає його неадекватне відображення в політичній свідомості громадян в результаті чого парламентаризму часто приписують ознаки, які не мають з ним нічого спільного. Проте, вони впроваджуються в державний механізм через встановлення парламентської демократії і цим дискредитують парламентські основи у свідомості пересічних громадян [50, с. 1].

Проводячи дослідження парламентаризм у вузькому та широкому розумінні

М. Росенко стверджує, що у вузькому сенсі парламентаризм – це процес організації представницької влади, функціональна характеристика якого виявляється в представницькому значенні, законодавчих та контрольних повноваженнях, які реалізуються за допомогою застосування принципів народного представництва, здійснює функцію легітимації влади. В той час, як у широкому сенсі парламентаризм розглядається як спосіб організації державної влади, структурно і функціонально заснований на принципах верховенства закону, поділу і незалежності влади, при вагомому юридичному

і політичному значенні парламенту [50, с. 10]. Водночас, виділено такі змістовні аспекти парламентаризму як:

- держаний режим, заснований на верховенстві парламенту в системі державних органів;
- метод реалізації державної влади;
- особливий режим, який формується дійсними взаєминами, які формуються між законодавчою та виконавчою владою, при цьому основну роль відіграє парламент;
- система управління суспільством, в якій чітко виокремлюються законодавчі та виконавчі функції влади, а парламент займає привілейоване становище по відношенню до інших органів влади. Тобто, парламентаризм як конституційно визначене повновладдя народу, формує систему, якій характерні відповідні закономірності функціонування та розвитку явищ, які знаходяться у тісній взаємодії [50, с. 11].

Цілком обґрунтованою і вірною є на сьогодні думка відомого конституціоналіста В. М. Шаповала, відповідно до якої сучасний парламентаризм розглядається як система взаємодії суспільства і держави, для якої історично притаманними є визнання ключової, а в наш час – особливої і вагомій ролі загальнонаціонального постійно діючого колегіального представницького органу державної влади – парламенту – в реалізації державно-владних функцій [59, с. 37].

Доволі цікавою на наш погляд, виявляється точка зору В. С. Журавського, який стверджує, що парламентаризм доцільно розуміти як у широкому, так і вузькому розумінні. Так, у широкому розумінні парламентаризм є системою організації державної влади, яка визначається вагомою роллю парламенту, закріпленими конституцією можливостями його активного впливу на суспільне життя за рахунок наявності демократичних функцій (законодавчої, бюджетної, установчої, контрольної), процедур та механізмів взаємодії з іншими органами державної влади тощо. В той же час, автор наголошує, що зміст поняття парламентаризму в широкому сенсі

складають також сукупність поглядів, ідей, направлених на утвердження ключової ролі парламенту в системі організації державної влади. У вузькому сенсі парламентаризм – це система організації і функціонування вищої державної влади, яка передбачає поділ законодавчих і виконавчих функцій за домінуванням парламенту, наявності у нього виключних прерогатив і повноважень.

Варто наголосити на тому, що вищезазначені тлумачення парламентаризму загалом не викликають заперечень, але їх важко розглядати як розкриття концепту сучасного парламентаризму. Оскільки в сучасних умовах парламентаризм характеризується не верховенством парламенту в системі органів державної влади, а перш за все місцем та роллю парламентів, які вони відіграють у суспільстві й державі та у забезпеченні реалізації взаємодії держави і громадянського суспільства, здатність ефективно реалізовувати покладені на нього завдання та функції, бути провідним інститутом демократії, який відображає волю народу і здійснює на практиці народне самоврядування [16, с. 81; 38, с. 95].

У цьому контексті Р. Мартинюк заявив, що парламентська система визначає стабільний період державотворення та розвитку, що також є важливою гарантією підтримки демократії. Для країн з розвинутим, політично структурованим громадянським суспільством, багатим середнім класом та розвиненою партійною системою парламентська система є перевагою.

Розвинений парламентаризм утверджується тільки в умовах наявності потужних центристських партій та сильних демократичних традицій, які, повинні знайти своє вираження у спроможності партій до співпраці. Парламентаризм є неможливим у політично неструктурованому суспільстві, де неформована партійна система, яка б забезпечувала формування стабільної парламентської більшості, і яка б, у свою чергу, формувала уряд, здатний ефективно вирішувати систему завдань, пов'язаних із важливістю проведення комплексних перетворень у суспільстві та державі [28, с. 30].

Таким чином, основними змістовними ознаками сучасного парламентаризму є:

- взаємодія громадянського суспільства та держави;
- представницьке начало;
- верховенство парламенту;
- демократичність [48].

Змістовними ознаками сучасного парламентаризму також слід вважати:

- тип державного режиму;
- режим реалізації влади, форма державного управління, система організації державної влади;
- принцип організації державного життя.

Також варто зазначити, що парламентаризму притаманні такі важливі ознаки: наявність розвинутого громадянського суспільства, де громадянам властива активна громадська позиція, незалежність парламенту; поділ влади і взаємодія між її гілками; демократичне виборче законодавство. До парламентаризму як форми державного управління прийшли держави, які обрали демократичний шлях розвитку [48].

Парламент – це загальнонаціональний і такий, що діє постійно, представницький колегіальний орган державної влади, який у відповідності до теорії поділу влад є єдиним органом законодавчої влади; парламентаризм, по-перше, є політико-правовим режимом організації і функціонування державного механізму, за умов якого наявна особлива і дійсна роль у здійсненні владарювання загальнонаціонального і такого, що діє безперервно, представницького колегіального органу; парламентаризм, по-друге, є комплексом структурно-організаційних і функціональних характеристик, які супроводжують процес утворення загальнонаціонального і такого, що діє постійно, представницького колегіального органу і реалізації ним державного владарювання [15, с. 18].

В основі сучасного тлумачення парламентаризму, насамперед мають бути реальні ознаки вільного демократичного ладу, якими стали визнання й

гарантування права на самовизначення народу, народного суверенітету, демократія, свобода, повага до прав і свобод людини і громадянина, поділ влади, відповідальність уряду, додержання законності в роботі виконавчої влади, незалежність судів, принцип багатопартійності тощо [17, с. 32].

При цьому особлива роль парламентської системи у вирішенні державних та політичних конфліктів й ефективність парламенту відображають здатність держави вирішувати соціальні, економічні та політичні проблеми, що стоять перед суспільством. Парламентаризм створений як соціальне явище та політична система, важливий цивілізаційний актив, ефективний інструмент державної політики та гарант вирішення соціальних конфліктів. Роль парламентських систем у перетворенні цих суперечностей у цивілізовані форми значно зростає. Парламентська система - це не тільки парламент, а й зріла система державного управління. Парламент об'єктивно відіграє роль стабілізації розвитку країни, яка може запобігти та пом'якшити радикальні катастрофи. Історія становлення вітчизняного парламентаризму – один із вагомих доказів наведеного вище теоретичного підґрунтя, а виклики воєнного стану, що ось уже третій рік є реальністю в якій живе суспільство і діє влада, є головним стимулом та мотивацією до динамічної євроінтеграції та розбудови демократії, як ефективного інструменту задля перемоги та відбудови країни.

1.2. Конституційно-правові засади діяльності та еволюції Верховної Ради України

Відповідно до нормам Основного Закону, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [22].

Конституційно-правовий статус Українського парламенту характеризується наступними ознаками:

1. це загальнодержавний орган, що єдиний наділений правом видавати закони – акти вищої юридичної сили, які розповсюджується на всю територію України;

2. це колегіальний орган, що формується з числа обраних народних депутатів України, кількість яких має бути достатньою для реалізації його представницьких повноважень та забезпечення легітимності ухвалених ним актів шляхом голосування, при чому цьому передують їх обговорення та дебати у комітетах, та на пленарних засіданнях Верховної Ради;

3. діючи як представницький орган, парламент реалізує свої повноваження у відповідності до своїх прав, а не завдяки певним розпорядженням;

4. парламент формується через вільні вибори, що проводяться з дотриманням загальноновизнаних демократичних принципів виборчого права, котрі забезпечують його легітимну діяльність;

5. це орган загальної компетенції, що координує ряд важливих питань, котрі вимагають законодавчого регулювання, а також він приймає участь у реалізації майже всіх функцій держави [51, с. 159].

Важливим є більш детальний розгляд характеристик вітчизняного парламенту.

Зокрема, Верховна Рада є колегіальним органом, а це значить, що усі питання своєї компетенції Верховна Рада розв'язує спільно через голосування.

В Основному Законі при розв'язанні різних питань компетенції Верховної Ради визначається різний порядок голосування і отримання різної кількості голосів від 1/3 до 3/4 її конституційного складу [41, с. 231].

Також, колегіальна система Верховної Ради залежить від її складу. Конституційний склад українського парламенту складається з 450 представників. Народний депутат у Верховній Раді України представляє інтереси всього українського народу і має вільний мандат.

Таким чином, Верховна Рада є постійно діючим органом. У відповідності до Основного Закону, народні депутати, як члени колегіального представницького органу працюють на постійній основі. З моменту їх обрання і на весь період повноважень Український парламент стає основним

місцем роботи народних обранців, де вони працюють на постійній основі і на яких розповсюджуються вимоги щодо несумісності їх мандата. У вільний від основної роботи час, народні депутати мають право займатися тільки викладацькою, науковою та творчою діяльністю [41, с. 231].

Варто зазначити, що загальнодержавний характер Верховної Ради характеризується декількома обставинами. Зокрема, наявність у Верховної Ради загальнодержавних функцій і повноважень. До цих основних функцій належать: законодавча, установча, контрольна, представницька та інші. Ці повноваження засвідчують те, що права і обов'язки вітчизняний парламент реалізує у сфері державного будівництва на загальнодержавному рівні: вносить зміни до Основного Закону України, призначає всеукраїнський референдум, ухвалює закони, затверджує Державний бюджет України, а також формує засади внутрішньої і зовнішньої політики, тощо [53, с. 275].

Легітимний статус Верховної Ради визначається, у першу чергу, тим, що вона обирається на демократичних основах відповідно до діючого законодавства народом України. По-друге, вона є повноважною у випадку обрання не менше двох третин від її конституційного складу [41, с. 233].

Те, що Український парламент є органом загальної компетенції походить від його повноважень, які визначені у ст. 85 та інших нормах Конституції України [22].

Верховна Рада України вирішує проблеми законів держави, а також формує, реалізуючи установчу функцію, державні установи, здійснює державний контроль та реалізує внутрішню та зовнішню політику в інтересах країни і всього українського народу.

Повноваження Верховної Ради розповсюджує на всю територію України. Ухвалені нею закони та постанови (інші акти) мають загальнодержавне значення, обов'язкові для реалізації на всій території України усіма суб'єктами права та українськими громадянами навіть за її межами [41, с. 236].

Обирання народних депутатів відбувається на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років за змішаною виборчою системою із закритими виборчими списками. Таким чином 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутат від політичних партій, а решта 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах [43]. Проте наступні вибори після останніх, які проводилися у 2019 і на яких був обраний склад Верховної Ради 9 -го скликання, уже буде проводитися за новим Виборчим Кодексом.

Отже, згідно із вимогами нещодавно прийнятого Виборчого Кодексу України, наступні вибори до Верховної Ради проходять вже за новою моделлю виборчої системи – він передбачає пропорційну виборчу систему з відкритими регіональними списками [5]. Відповідно до документу, виборці голосуватимуть не лише за партію, але й за конкретних кандидатів у списку партії. Крім того, Кодекс гарантує, що при умові, якщо партія подолає 5% виборчого бар'єру, то перші дев'ять кандидатів у списку партії мають змогу потрапити до парламенту. Крім того, політичні сили, при формуванні партійних списків згідно нового Виборчого Кодексу мають зобов'язання підтримувати гендерний баланс, а тому, в кожній п'ятірці кандидатів має бути не менше двох осіб кожної статі.

Вибори до парламенту можуть бути як черговими, так і позачерговими. Відповідно до частини першої статті 77 Основного Закону, чергові вибори до Українського парламенту відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України [22].

Відповідно до статті 77, частини другої, Основного Закону, Президент України має право на проведення дострокових виборів до Верховної Ради України. Такі вибори проводяться впродовж 60 днів з дати оприлюднення рішення України про дострокове припинення повноважень діючої Верховної Ради.

Рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України приймається за певною процедурою: зокрема, Президент України приймає його після консультацій з Головою Верховної Ради України, заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Владні повноваження Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть закінчитися протягом року з моменту дострокових виборів влади Верховної Ради України.. Окрім того, повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені Президентом України в останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України або Президента України.

Є наступні підстави щодо прийняття Президентом України рішення про дострокове припинення повноважень парламенту, є:

- 1) якщо протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 Конституції України;
- 2) якщо протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України;
- 3) якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Проведення виборів до Верховної Ради в Україні та їх порядок визначаються: Конституцією України, Виборчим Кодексом України та Законом України “Про вибори народних депутатів України” (у частині положень щодо організації та проведення проміжних виборів і заміщення народних депутатів України, обраних у загальнодержавному виборчому окрузі, повноваження яких достроково припинені, що діють до наступних чергових або позачергових виборів народних депутатів України, на підставі Виборчого Кодексу України від 19.12.2019 № 396-IX) та, відповідно, Законом України “Про Центральну виборчу комісію”.

Український парламент має свою внутрішню структуру. Зокрема вона включає: народних депутатів; посадових осіб (Голову Верховної Ради, його першого заступника та заступника, голів і перших заступників голів комітетів, голів комісій); органи Верховної Ради (комітети, тимчасові спеціальні комісії, тимчасові слідчі комісії, депутатські групи, депутатські фракції та інші).

Таким чином, Верховна Рада (парламент) України є колективним, представницьким, однопалатним, законодавчим, загальнодержавним органом, що обирається громадянами України, котрі мають право голосу шляхом загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні [7, с. 8].

Цілком очевидно, що досягнутий рівень організації, може забезпечити ефективну роботу Верховної Ради як українського парламенту. На до парламентському етапі, особи, що виграли вибори, підтверджені рішенням ЦВК завжди, стабільно та відповідально виконують повноваження, передбачені законом, зокрема і свої зобов'язання по складанню присяги згідно із “ Законом України про Регламент Верховної Ради України”.

Легітимність Верховної Ради України настає за умови, якщо обрані дві третини народних представників від її конституції складу.

Згідно із статтею 82 Конституції України, основною організаційно-правовою формою діяльності Верховної Ради України вважаються парламентські сесії. Діяльність народних депутатів ведеться також через засідання комітетів, тимчасових комісій тощо [22].

Засідання Верховної Ради України відбуваються у сесійному парламентському форматі, аналогічно - засідання комітетів Верховної Ради та тимчасових комісій. Новообраний парламент збирається на свою першу сесію у залі засідань Верховної Ради не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оприлюднення про обрання не менше як двох третин народних депутатів від конституційного складу Українського парламенту. Першу сесію і перше пленарне засідання новообраної Верховної Ради відкриває

найстарший за віком народний депутат. До часу обрання Верховною Радою Тимчасової президії першої сесії, усі засідання Верховної Ради веде голова Підготовчої депутатської групи. Вибори вищих посадових осіб українського парламенту – Голови (спікера) Верховної Ради України, Першого заступника та заступника Голови Верховної Ради України, також відбуваються на першій сесії Верховної Ради України. Саме тому усім рішенням передують обрання Лічильної комісії, адже голосування за керівництво парламенту відбувається бюлетенями в таємному режимі.

Варто акцентувати, що сесії Верховної Ради поділяють на чергові і позачергові: чергові сесії Верховної Ради, згідно із Основним Законом, розпочинають свою роботу першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року. Також, у Конституції чітко зазначені періоди, в які повинні проходити чергові сесії Верховної Ради. Позачергові сесії Верховної Ради України, із зазначенням порядку денного, скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу президента України або на вимогу не менш як третини народних депутатів від її конституційного складу [22].

Пленарне засідання Верховної Ради проводиться у формі парламентських слухань, або ж може бути урочистим, у випадках передбачених чинним законодавством.

Конституція України визначає порядок діяльності народних депутатів в умовах введення воєнного чи надзвичайного стану. Згідно із частиною третьою статті 83 Основного Закону, у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання [22].

Також, відповідно до положення Конституції України засідання парламенту проводяться відкрито. Якщо прийняте рішення більшістю від конституційного складу Верховної Ради, тоді засідання може відбуватися у закритому режимі.

В свою чергу, відповідно до статті 2 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, Верховна Рада проводить засідання у будинку Верховної Ради (місто Київ, вул. Грушевського, 5); проте за рішенням Верховної Ради, прийнятим більшістю народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради, її засідання можуть проводитися в іншому місці; мовою роботи Верховної Ради, її органів та посадових осіб є державна мова [48].

Статтею 3 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” визначено, що засідання Верховної Ради є відкритими і гласними, крім випадків, установлених Конституцією України та Регламентом; відкритість засідань Верховної Ради забезпечується шляхом доступу до них будь-яких осіб, крім випадків, передбачених законодавством. Голова Верховної Ради України визначає порядок доступу до відкритих засідань своїм розпорядженням. Також гласність засідань Верховної Ради забезпечується шляхом їх трансляції по телебаченню і радіо, публікації стенографічних бюлетенів засідань Верховної Ради, її рішень у Відомостях Верховної Ради України, газеті “Голос України” та інших виданнях Верховної Ради, а також шляхом розміщення інформації на офіційному веб-сайті Верховної Ради [48].

Рішення Верховної Ради приймаються лише народними депутатами України на пленарному засіданні..

На виконання своїх повноважень, визначених Основним Законом, Голова Верховної Ради України: веде засідання Верховної Ради з дотриманням вимог Регламенту; підписує акти, прийняті Верховною Радою, чим засвідчує відповідність їх змісту прийнятим рішенням; забезпечує оприлюднення актів Верховної Ради, які не потребують наступного підписання Президентом України; а також веде засідання Погоджувальної ради; організовує розробку планів законопроектної роботи Верховної Ради; організовує підготовку питань до розгляду на пленарних засіданнях; здійснює контроль за своєчасним направленням і розглядом депутатських запитів; визначає відповідно до предметів відання комітетів головний комітет

з підготовки і попереднього розгляду проектів актів, внесених на розгляд Верховної Ради; має право скликати і проводити засідання комітетів, тимчасових спеціальних комісій для розгляду визначених ним або Верховною Радою питань, якщо відповідний комітет або тимчасова спеціальна комісія несвоєчасно чи неналежно виконують свої функції, й повідомляє про це на найближчому пленарному засіданні; організовує роботу Апарату Верховної Ради та здійснює контроль за його діяльністю; забезпечує розробку проекту кошторису Верховної Ради на наступний рік; звертається до суду з позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата в разі невиконання ним вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності; виконує доручення Верховної Ради; здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України, законами України та Регламентом Верховної Ради України [48].

Законодавча процедура легітимна лише лише за умови присутності на пленарних засіданнях на момент голосування не менше тієї чисельності народних депутатів України, яка згідно з Конституцією України потрібна для ухвалення певного рішення.

Відповідно до першої частини статті 26 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, перед відкриттям кожного пленарного засідання у залі засідань Верховної Ради народний депутат реєструється за допомогою електронної системи шляхом натискання кнопки “за”. У випадку, якщо народний депутат не зареєструвався за допомогою електронної системи у визначений цією статтею спосіб, але протягом пленарного засідання здійснював голосування з питань порядку денного пленарного засідання за допомогою електронної системи, він вважається таким, який зареєструвався за допомогою електронної системи [48].

Як і передбачено регламентом, пленарне засідання Верховної Ради України відкриває, проводить і закриває Голова Верховної Ради України, а за його відсутності головує Перший заступник чи заступник Голови Верховної Ради України.

Відповідно, обговорення питань на пленарних засіданнях Верховної Ради може здійснюватися за:

- процедурою повного обговорення питань на пленарному засіданні, в порядку, встановленому статтею 30 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”;
- за скороченою процедурою, яка здійснюється за рішенням Верховної Ради у порядку, визначеному статтею 31 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” [48].

Ніхто не може виступати на пленарному засіданні Верховної Ради, без дозволу головуючого на пленарному засіданні.

Головуючий на пленарному засіданні перед обговоренням певного питання пропонує врахувати загальну тривалість кожного питання в порядку денному пленарного засідання Верховної Ради, в залежності від кількості людей, які будуть виступати. Якщо народні представники не погоджуються з пропозицією голови пленарного засідання, Верховна Рада приймає процесуальне рішення про тривалість обговорення певного питання.

У відповідності до статті 34 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, Президент України, Прем’єр-міністр України, Голова Національного банку України, Голова Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду, Голова Рахункової палати, Генеральний прокурор або уповноважені ними особи, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини мають гарантоване право на виступ з обговорюваного питання, якщо воно стосується їх повноважень. [48]. Крім того, кожна депутатська фракція має гарантію на виступ представника на пленарному засіданні із кожного обговорюваного питання в порядку денному .

Передбачено, що у відповідності до Статті 35 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, головуючий на пленарному засіданні надає слово для виступу народним депутатам із дотриманням черговості, визначеної при записі на виступ; народний депутат, записаний на виступ, у будь-який час може відмовитися від свого права на виступ. Він може

передати своє право на виступ іншому народному депутату. Право на частину виступу не передається. Якщо народний депутат у момент надання йому слова для виступу відсутній у залі засідань і не передав своє право на виступ іншому народному депутатові, вважається, що він відмовився від виступу [48].

Рішення Верховної Ради приймаються виключно на її пленарних засіданнях, після обговорення питань більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, крім випадків, передбачених Конституцією України та Регламентом. Рішення Верховної Ради приймаються шляхом відкритого поіменного голосування, крім випадків, передбачених Регламентом, коли проводяться таємне голосування шляхом подачі бюлетенів [48].

У відповідно до пунктів 1 та 2 частини другої статті 37 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, відкрите голосування здійснюється:

1) кожним народним депутатом особисто за допомогою електронної системи в такий спосіб, що унеможливорює голосування замість народного депутата іншою особою. Результати голосування фіксуються поіменно, в тому числі з можливим роздрукуванням результатів голосування кожного народного депутата. Результати голосування, на вимогу народних депутатів, можуть висвітлюватися на інформаційному табло електронної системи в залі засідань по депутатських фракціях (депутатських групах);

2) шляхом підняття руки (у разі відсутності технічної можливості голосування за допомогою електронної системи).

За допомогою електронної системи, після закінчення кожного голосування, його результати висвітлюються на інформаційному табло електронної системи в залі засідань та оголошуються головуючим на пленарному засіданні [48].

Таємне голосування проводиться народними депутатами, у випадках передбачених чинним законодавством, шляхом подачі бюлетеня.

Прийняття рішення Верховною Радою України, відбувається шляхом голосування, після безпосереднього обговорення даного питання на пленарному засіданні, крім випадків, коли неможливо провести голосування.

Варто зауважити, що комітети Верховної Ради виступають важливими органами парламенту, які формуються з числа депутатів на весь термін повноважень Верховної Ради. Головне їх призначення - забезпечувати безперервну та ефективну роботу Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в нашій державі. Формування комітетів здійснюється з урахуванням вимог Закону України "Про комітети Верховної Ради України" та Регламенту. Верховна Рада нового скликання більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу затверджує перелік комітетів. [48].

Утворення комітетів з метою імплементації законодавства та роботи над законопроектами, попереднього обговорення та підготовки питань, що належать до повноважень народних депутатів, та компетенції даного комітету, відбувається у відповідності до вимог Основного Закону.

Завданням комітету є розробка проектів нормативно-правових актів, які будуть ухвалені ним, відповідно до доручень Верховної Ради України.

Таким чином, конституційно-правова основа функцій Верховної Ради України визначається згідно принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову владу, що встановлено Основним законом. Верховна Рада визнана єдиним законодавчим органом в Україні. Окрім того, порівняно з іншими національними установами (Президент України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України або Верховний Суд України) та органами територіальних управлінь, у цьому контексті Верховну Раду не слід розглядати як установу вищого рівня.

Конституцією України та законами України закріплюється компетенція Українського парламенту. Основний Закон встановлює компетенцію Верховної Ради України через закріплення повноважень парламенту (ст. 85), а також систему відносин, які регламентуються виключно законами України (ст. 92) [22].

Вважається, що особливістю функцій вітчизняного парламенту є відображення в наступних фактах: Верховна Рада України встановила власні функції, а також функції інших державних установ, які включені в Основний Закон та інші закони.

Час здобуття Україною суверенітет та незалежність, можна вважати початком становлення парламентаризму в Україні в його демократичному розумінні. Зокрема, першими документами, які закріпили діяльність цього державного інституту, стала Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року та Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року. Її ініціювала Народна Рада (парламентська опозиція у Верховній Раді України в 1990-1994 рр.), що налічувала 125 осіб, проект був підтриманий “групою 239”, що становила консервативно-комуністичну парламентська більшість того часу, котра нерідко перебувала в опозиції не тільки до національної демократії, а й до Української держави. Феномен підтримки Акту проголошення незалежності України, з боку такої опозиції, можна пояснити тим, що висока національна мета – право народу на суверенітет – була підсилена аксіологічними цінностями, носіями яких переконливо виступили дисиденти та творча інтелігенція, які становили меншість – “ Народну Раду”. Вони стали сподвижники нашої Незалежності у Верховній Раді України I скликання) [58].

Декларація на законодавчому рівні встановила Принцип поділу влади. І той факт, що від імені Українського народу може виступати виключно Верховна Рада України, тим самим надаючи відповідний пріоритет у відносинах з іншими гілками влади саме законодавчому органу, було проголошено на законодавчому рівні в Декларації. [24, с. 27]. Статус вищого представницького і єдиного законодавчого органу, що, по суті, перетворило її в парламент як такий, було закріплено за Верховною Радою України. [25, с. 194].

Впродовж усього періоду розвитку української державності до сфери компетенції представницького органу влади було віднесено зміни:

запроваджено інститут делегованого законодавства та звужено повноваження Верховної Ради України у сфері кадрових питань, тощо [4, с. 118].

У відповідності із Основним Законом, починаючи з 1996 р., Україна стала президентсько - парламентською республікою з широкими президентськими повноваженнями. Дана форма правління була чинною до грудня 2004 року. Варто зауважити, що за цей період було зроблено багато спроб внесення змін до Конституції України, щоб зменшити повноваження президента, проте жодна із них не мала успіху.

Таким чином, Конституцією 1996 р. було остаточно закріплено структуру, компетенцію парламенту, а, отже, і форму державного правління – президентсько-парламентська республіка. Саме 8 грудня 2004 року під № 2222 Верховна Рада України ухвалила, як варіант політико- правове рішення прийняттям Закону України “Про внесення змін до Конституції України”, який встановлював парламентсько-президентську форму правління з достатньо обмеженими повноваженнями глави держави [45]. Завдяки такому політико- правовому рішенню, Україні вдалося подолати серйозну суспільно-політичну кризу, а парламент ще раз засвідчив про свою особливу значущість та місію.

Одночасно після президентських виборів 2010 р. починають з’являтися негативні тенденції щодо утвердження авторитарної моделі президентської влади та концентрація всієї державної влади в руках однієї політичної сили. Такий стан речей, знайшов своє відображення у здійсненні так званої “конституційної реформи”, відповідно до якої відбулася зміна парламентсько-президентської форми правління на президентсько-парламентську, що безумовно спричинило обмеження повноважень, функцій та роль вітчизняного парламенту [25, с. 195]. Такий стан справ став несприймався переважною більшістю суспільства і став причиною чергової суспільно – політичної кризи.

Внаслідок Революції Гідності та повалення режиму экс-президента втікача

В. Януковича розпочалися чергові потужні зміни в оновленні діяльності Верховної Ради України в конституційному руслі. Наприклад, у березні 2014 р. Генеральна прокуратура України порушила кримінальну справу за фактом захоплення влади В. Януковичем у 2010 р. Зокрема, у поясненні до справи зазначено: “Встановлено, що Віктор Янукович у 2010 році неконституційним способом змінив Конституцію і тим самим захопив владу”. Відповідно до рішення Верховної Ради України від 21 лютого 2014 р. визнано неконституційним рішення Конституційного Суду України 2010 р. [44]. Саме завдяки змінам, внесеним у 2004, 2011, 2013 та 2014 роках, була відновлена в повній мірі дія Основного Закону 2004 року, і форма правління знову була змінена на парламентсько-президентську.

В той же час, встановлення в законодавчий спосіб основних принципів функціонування Верховної Ради, відновлення парламентсько-президентської форми правління, значне оновлення депутатського корпусу, прийняття чисельних реформаторських законопроектів, підвищення довіри виборців до урядової законодавчої гілки влади не змогли подолати цей складний дефект у роботі урядового відомства, що нині потребує реформування. Для прикладу, Конституція передбачає владу Верховної Ради України та відносини з іншими органами влади, які унеможливають ефективне здійснення представницької функції парламенту та можуть спричинити конфліктні ситуації. Ось приклади деяких із цих ситуацій:

1. вплив Верховної Ради України на Кабінет Міністрів України обмежений з точки зору відповідальності Уряду, йдеться про усунення міністрів та впровадження інструментів недовіри до Уряду;
2. поділ відповідальності між Верховною Радою та Президентом України щодо реалізації політики безпеки та зовнішньої політики. Прикладом може слугувати призначення і звільнення керівного військового і дипломатичного корпусу;

3. відсутність встановленого зв'язку між призначенням Кабінету Міністрів України і затвердженням програми його діяльності. Зокрема, йдеться про відсутність вимог до змісту Програми діяльності Уряду;
4. традиційне, на жаль, використання інтересів політичної влади у бюджетному процесі;
5. відсутність в Україні усталених традицій партійної системи і партійного будівництва;
6. неврегульованість функцій відповідальності перед виборцями народних депутатів України, депутатських груп і навіть фракцій;
7. і досі невирішено ряд питань опозиції в парламенті, їх прав та обов'язків;
8. структура парламентських комітетів не завжди суголосна структурі урядових інституцій;
9. потрібно приділити більше уваги рівню інституційної компетентності та питанням посилення кадрового потенціалу Апарату парламенту;
10. дедалі більш очевидними стають тенденції, що свідчать про відсутність законодавчо гарантованого механізму забезпечення дотримання обов'язків народних представників перед виборцями та недотримання ними деяких стандартів етики та поведінки;
11. ступінь публічності недостатній для висвітлення роботи парламенту, що є оправданим виключно в умовах дії воєнного стану.

На сьогодні, у зв'язку із викладеною вище аргументацією, вкрай важливим постає питання впровадження парламентської реформи, що передбачає посилення інституційної спроможності парламенту та забезпечення здійснення його основних функцій: законодавчої, представницької та контрольної. [25, с. 196].

Варто зазначити, що здійснення парламентської реформи є однією з передумов проведення інших важливих реформ у країні, що перебуває в

умовах дії воєнного стану та інтенсифікованого процесу євроінтеграції. У цьому випадку, законодавча база може і повинна бути використана як інструмент, який допоможе запровадити серйозні зміни у країні. Парламентські реформи із урахуванням реалій сьогодення, мають бути реалізовані у співпраці з Верховною Радою України, Президентом України, Урядом та європейським співтовариством, щоб спільно ініціювати важливі реформи, які посилять та змінять Україну.

Варто зазначити, що у зв'язку із широкомасштабним вторгненням ворога багато планів та напрямів розвитку країни зазнали змін через головну суспільну мету: єдність і праця задля перемоги над ворогом. Зокрема, це і стосується "Стратегії сталого розвитку Україна 2020", затвердженої Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року, що визначає конституційну реформу як одну з 62 реформ, які необхідно провести. Відповідно до вимог цього документа, кінцевою метою реформи є прийняття нової Конституції та внесення відповідних змін до всього законодавства. Як результат, форма правління та адміністративно-територіальний устрій повинні бути змінені. У цьому сенсі, вкрай важливою є реформа трикутника влади (Президент-Уряд-Парламент), що полягає у визначенні обсягу та переліку обов'язків. Однак у нинішніх умовах дії воєнного стану, досягнення кінцевої мети – прийняття нового варіанту Основного Закону, залишається завданням на повоєнний період.

Також одним із завдань Угоди про Коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України VIII скликання (2014-2019) було передбачено відновлення довіри до вітчизняного парламентаризму через прозорий та ефективний процес творення якісних законів і контроль за їхнім виконанням. [57; 67]. Така реформа відбувалась на тлі консолідації Україною демократичних сил, задля змін, що відповідали б нашим європейським устремлінням.

Український Парламент та Європейський Парламент ратифікували угоду про союз між Україною та Європейським Союзом, Європейським

Співтовариством з атомної енергії та його державами-членами 16 вересня 2014 р. Ця подія стала свідченням єдності та важливості України для ЄС. Як наслідок, Група демократичної підтримки та координації виборів Європарламенту визначає Україну пріоритетною державою для здійснення заходів, щодо зміцнення парламентського потенціалу та сприяння політичному діалогу.

Тодішній Голова Верховної Ради України Володимир Гройсман та Президент Європейського парламенту Мартін Шульц, 3 липня 2015 року, підписали меморандум про домовленість між Верховною Радою України та Європейським Парламентом стосовно спільних рамок підтримки парламенту та його інституційної спроможності.

Європейським парламентом була започаткована робота Місії з оцінювання потреб, яку очолив колишній президент Європейського парламенту Пет Кокс. Це мало сприяти впровадженню положень Меморандуму. Його мета полягала у виробленні та встановленні, спільно з представниками Верховної Ради, напрямів посилення українського парламенту як ефективної демократичної інституції [25, с. 197].

Задля відображення результатів роботи, у лютому 2016 року було представлено Дорожню карту таких змін.

Найбільш важливим результатом цієї роботи стало оприлюднення у лютому 2016 року Дорожньої карти реформ, щодо внутрішньої трансформації та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України (далі – Дорожня карта), а також надання пропозицій щодо реформування українського парламенту, які були спрямовані на підвищення якості закону, забезпечення прозорості та відкритості вітчизняного парламентаризму, дотримання обраними представниками стандартів етики та підвищення адміністративної спроможності парламенту.

Всі рекомендації Дорожньої карти поширювалися на її функції, а також на взаємодію парламенту з іншими інституціями та громадянським суспільством. Передовсім йдеться про законодавчі процедури, подібність

українського законодавства та законодавства ЄС, дотримання етики та стандартів, відкритість інституцій, тощо. Постанова Верховної Ради України “Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України” від 17.03.2016 № 1035-VIII, була прийнята задля реалізації Дорожньої карти. Зокрема, вона передбачає:

1) створення за участю голів депутатських фракцій (депутатських груп) та голови української частини Парламентського комітету Асоціації робочу групу задля підготовки та сприяння реалізації співпраці з Європейським Парламентом плану заходів, спрямованих на забезпечення впровадження Рекомендацій Місії Європейського Парламенту;

2) утворення (за потреби) допоміжної групи згідно із пропозиціями депутатських фракцій (депутатських груп);

3) затвердження плану заходів, що спрямовані на забезпечення впровадження Рекомендацій Місії Європейського Парламенту [52, с. 221].

Парламентська реформа передбачає разом із урахуванням вимог вітчизняного законодавства щодо пріоритетності інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір та поєднанням рекомендацій Місії Європейського парламенту з оцінюванням та реалізацією наступних потреб:

- розробити та впровадити покрокові заходи із підвищення законодавчої спроможності та законотворчого процесу Верховної Ради України;

- значне посилення контрольної функції парламенту в контексті політичного нагляду за виконавчою гілкою влади з метою не лише інструментального забезпечення балансу повноважень гілок влади, але й контролю якості рішень, що приймаються, та, зокрема контроль за виконанням законів;

- всебічне сприяння відкритості парламенту в частині відкритості, прозорості та підзвітності громадянам;

- розроблення всеосяжної стратегії розбудови кадрового потенціалу Апарату Верховної Ради та створення системи відокремленої парламентської державної служби, що сприятиме підвищенню адміністративної спроможності Українського парламенту;

- гармонізація та наближення вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу, що в свою чергу передбачає прийняття нового закону про імплементацію Угоди про асоціацію та упровадження норм права Європейського Союзу та щорічних планів роботи з питань наближення законодавства;

- дотримання етичних норм та стандартів поведінки у парламенті [25, с. 198].

Верховною Радою України, задля зростання рівня довіри та сприйняття її як ефективної інституції серед громадян України, організацій громадянського суспільства, засобів масової інформації та міжнародних аудиторій прийнято Комунікаційну стратегію на 2017-2021 рр., яка передбачає розв'язання кількох основних завдань, серед яких, зокрема:

- 1) поліпшити імідж парламенту шляхом запровадження системних комунікацій за допомогою єдиного комунікаційного центру всередині парламенту, розроблення та прийняття Кодексу етики та правил брендингу Верховної Ради України;

- 2) сприяти поінформованості громадян щодо парламентських процесів;

- 3) забезпечувати активну участь громадськості у процесі ухвалення рішень та налагодження зворотного зв'язку;

- 4) удосконалювати співпрацю та взаємодію з парламентськими та незалежними медіа та журналістами, закордонними засобами масової інформації;

- 5) посилювати присутність Українського парламенту на міжнародному рівні, особливо в час широкомасштабного вторгнення ворога на нашу землю;

б) оптимізувати внутрішню комунікацію та обмін інформацією всередині парламенту [20].

Апарат Верховної Ради України є ще однією складовою зростання спроможності Українського парламенту, який забезпечує його життєздатність та вимагає ретельної модернізації. У свій час задля цього було створено робочу групу за участю представників українського народу, працівників Апарату та представників міжнародних організацій, яка колись брала участь у розробці проекту Закону про парламентську службу.

Таким чином, ефективний парламент безумовно є основою стабільності України, запорукою її сталого розвитку та перемоги у цій справедливій, бо визвольній для України війні. Продовження розпочатої парламентської реформи призведе в майбутньому до якісних змін у системі та організації Верховної Ради України. Окрім того, це значним чином покращить роботу парламенту шляхом впровадження найкращих міжнародних стандартів роботи та парламентських практик, які повинні бути максимально ефективними незалежно від скликання та партійного наповнення й спрямовані на реалізацію і захист національних інтересів українського суспільства.

Висновки до розділу 1

1. Проаналізовано ключові поняття, методи та концепції українського парламентаризму. Важливою рисою демократичної політичної системи країни та формою взаємодії громадянського суспільства з державою, є створення парламентської системи, її основою є визнання керівної ролі парламенту як представницького органу державної колегіальної системи в організації державної влади.

Очевидним є той факт, що парламентом визнається загальнонаціональний і такий, що діє постійно, представницький

колегіальний орган державної влади. Згідно з теорією поділу влади, це єдиний законодавчий орган.

2. Таким чином, український парламент є представницькою, однопалатною, законодавчою державною установою, яку обирають громадяни України, з правом голосу загально, рівноправно та безпосередньо шляхом таємного голосування.

Також, відповідно до положень Конституції України, Верховна Рада України є єдиним законодавчим органом в Україні. Відповідно до Конституції, парламент складається з 450 депутатів та їх строк повноважень - 5 років. Члени парламенту обираються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) моделлю виборів: 225 представників на основі пропорційного представництва за закритими партійними списками, де прохідний поріг становить 5%; інші 225 представників – один представник із 225 виборчих округів. Наступні вибори Народного конгресу- Верховної Ради України мали б відбутись 27 жовтня 2024 року, за умови української Перемоги над ворогом, згідно з новою моделлю виборчої системи. Відповідно до Закону України «Про вибори» (переглянуте видання) від 19 грудня 2019 року, стаття 396-IX передбачає пропорційну виборчу систему, яка має відкриті регіональні списки, тобто виборці не лише голосуватимуть за партію, але й за конкретного кандидата у списку партії.

3. Аналіз концептуальних основ реформування Верховної Ради в Україні дав підстави встановити, що модель реформування парламенту була запропонована в рамках розробленої Дорожньої карти, яка передбачала реформи, пов'язані з внутрішніми трансформаціями, та покращенням інституційних спроможностей Верховної Ради України, № 1035-VIII від 17 березня 2016 р, зокрема:

- ефективна законодавча спроможність та законотворчий процес у Верховній Раді України;
- посилений контроль та політичний нагляд за виконавчою гілкою влади;

- відкритість, прозорість та підзвітність громадянам;
- наближення законодавства України до права Європейського Союзу;
- посилена адміністративна спроможність Верховної Ради.

4. Є всі підстави для прогнозування позитивних перспектив у повоєнному розвитку вітчизняного парламентаризму, підґрунтям чому стане рекрутування нових владних еліт, загострене почуття справедливості та верховенства права у громадянського суспільства, та, безумовно, нове виборче законодавство із відкритими партійними списками. Усі ці чинники, разом із гуманістичними цінностями, за які українське суспільство платить сьогодні найвищу ціну, становитимуть основу нашого цивілізаційного європейського вибору.

РОЗДІЛ II ГУМАНІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

2.1. Гуманістичні цінності розвитку парламентаризму в Україні

Насамперед доцільно наголосити на тому, що саме поняття "цінність" було колись розроблено найбільш фундаментально німецькою класичною філософією, зокрема І Кантом. Зважаючи на антологію та історію розуміння цінності, його думка дуже важлива, адже він чітко розрізняв сфери знань, оцінки та цінності, засновані на гносеології, естетиці та етиці.

На взаємопов'язаних засадах між знаннями, оцінкою та цінністю варто з'ясувати суть цінності у філософській концепції Г. Гегеля. Задля їх синтезу він скористався принципом доцільності, для того, щоб зробити наступний висновок: внутрішньою основою думки є цінність, і цінність стала нормою та показником оцінки, але вона ще не виявлена безпосередньо. Так у праці Е. Дюркгейма, котрий пов'язав цінності із "колективними уявленнями", що формують у комплексі "колективну свідомість" і проявилось екзистенційне розуміння Ж.-П. Сартра – людини як ключової цінності та мети буття. Ці думки знайшли підтвердження у праці "Логічні дослідження" Е. Гуссерля, де він формує модель свідомості, що направлена на культурні цінності, а також у працях "Розуміючої психології" В. Дільтея, "Сутінки Європи" О. Шпенглера, "Філософія здивування" Т. Парсонса та у поглядах інших науковців.

У наукових дослідженнях українських авторів, проблема цінностей стала предметом ґрунтовного вивчення у другій половині ХХ ст. Починаючи із 60-х років, філософи почали аналізувати ціннісні дефініції у контексті марксистсько-ленінської теорії. Аксиологічну тематику детально розглядали у руслі соціальної філософії, культурології, етики та естетики – особливостей духовного світу особистості, її ціннісних орієнтацій та регуляції її поведінки і діяльності [18, с. 201].

Саме цінності, які викликають позитивні емоції, закріплюються і спонукають до формування самосвідомості та свого власного образу.

Сформована на рівні переконань, ціннісна орієнтація повністю відобразилася на реальній поведінці та діяльності людини. Про зрілість людини як особистості, свідчить саме наявність усталеної ціннісної орієнтації. Саме тому вона - цінність є основою особистості та найважливішим структурним елементом. Вона не тільки визначає мету діяльності людини, але й визначає її життєвий статус, ключовий зміст її становлення як особистості, та соціальний ідеал, який вона переслідує..

Поза сумнівом, для загальнолюдських цінностей орієнтирами є ідеали моралі: справедливість, гуманізм, рівність, тобто визначення ставлення до людини як до вищої цінності. Водночас, важливою є оцінка її вчинків, поведінки з позиції добра і справедливості, протидії злу, здатності до деякого самообмеження заради блага інших. До того ж, свідомо і добровільно. Всі ці ознаки задають орієнтири і формують критерії оцінки, духовності та культури. У цьому контексті саме мораль виступає ціннісно-смысловим ядром становлення особистості, надає цьому процесу гуманістичного спрямування [18, с. 202].

Важливими ключовими рисами особистості є мораль і духовність. Мораль - це низка універсальних принципів взаємодії і взаємозв'язку між людиною та суспільством. Вони разом складають основу особистості, де духовність є напрямком її руху (самовиховання, самовдосконалення саморозвитку), і стає основою моралі людини. Саме тому прагнення особистості до обраної мети характеризується духовною цінністю.

Сьогодні, в час широкомасштабного вторгнення ворога на нашу землю, яке триває третій рік поспіль, можемо констатувати, що моральне виховання підростаючого покоління в Україні проводилося не на зовсім належному рівні. Замість опертя на національний ґрунт, через відновлення національної ідентичності, засвоєння національних норм і традицій, багатой духовної культури народу, тих моральних норм і якостей, які є регуляторами відносин

у суспільстві, та виховання нового покоління молоді із державницькими переконаннями, ми не провадили такої цілісної і послідовної державної політики. Коли з обранням президентом України В. Ющенка, державна політика була спрямована на національне відродження та євроінтеграційний курс, то з приходом Януковича все відбувалося навпаки: засилля російської поп-культури, російського кіно і повільної русифікації країни. Як аргумент, достатньо порівняти кількість українських і російських часописів того часу, чи спів ставити переважаючу кількість парафій московського патріархату з українськими, щоб зрозуміти, що проти України уже тоді велась запекла війна на культурному, освітньому та духовному фронті. Тому, сьогоднішньою політикою української влади є повернення до нашої культурної і духовної ідентичності, до моральних та духовних цінностей, які єднають нас із європейською цивілізацією, і які, найвищою ціною-власним життям, захищають воїни наших героїчних Збройних Сил України.

Такими моральними нормами та критеріями в першу чергу виступають гуманізм і демократія, які проявляються в ідеалі вільної людини, спроможної до чесної співпраці, з почуттям власної гідності і такої ж поваги до гідності іншої людини. Любов до батьків, до Батьківщини, до рідної мови, чесність і справедливість, уміння скрізь діяти благородно, проявляти інші чесноти. Норми і принципи моралі, моральні ідеали та почуття складають систему моралі, яка встановлює життєву позицію індивіда (чи певної соціальної спільності), орієнтує у світі цінностей [18, с. 203].

Як правило, у сучасних інтерпретаціях гуманізму, зазвичай, основна увага приділяється загальному формуванню особистості. Ця універсальність розуміється як всебічний і гармонійний розвиток інтелекту, моралі, духу та естетичних якостей.

Таким чином, гуманістичні цінності – це ціла система світоглядних орієнтацій, що позиціонується як комплекс уявлень, переконань, норм та принципів суспільної позитивної поведінки, основними категоріями яких є

справедливість, чесність, відповідальність, повага, гідність, терпимість і толерантність до поглядів інших людей тощо [18, с. 204].

Насправді, існування різних політичних інститутів, зокрема і інституту парламентаризму, жодним чином не може гарантувати ні розвитку демократії, ні зростання добробуту громадян, ні прав і свобод людини. Проте, згода більшості громадян на сповідування спільних політичних цінностей- виражена позитивними думками та міркуваннями людей щодо всіх аспектів політичного життя - все ще є вигаданою і, водночас, інтелектуальною роботою поза розробленими механізмами, які вона реалізує та забезпечує.

Таким чином, за цих обставин і когнітивні процеси стають ні чим іншим, як “річчю в собі”. Таке твердження, цілком стосується як парламентів, так і парламентаризму, адже наявність формально обраних народом представницьких законодавчих інституцій без залучення інших факторів не повинне ототожнюватися із цивілізованим демократичним урядуванням [12, с. 318].

Такі поняття як, “лібералізм” і “демократія” вважаються загальнолюдськими цінностями, що мають політичний характер. Очевидно, що лібералізм заснований на свободі особистості і є визначальною умовою реалізації індивідуального творчого потенціалу. Демократичні цінності – є базовими для демократії і вона ,демократія, їх повинна всіляко захищати. Також, вони є проявом тієї важливої та життєвої сили демократії, яка імponує і є зрозумілою мільйонам людей, що в свою чергу є причиною того, чому демократія отримала і отримує все більше нових прихильників у всьому світі.

Довіра до наявних інститутів влади, а також до методів урядування, які мають найліпшим чином задовольняти запити громадян і є тим ціннісним фактором демократії, який зрозумілий переважній більшості суспільства. [12, с. 319].

Можна без перебільшення констатувати, що політично- демократичне представництво є тим самим ядром сучасного демократичного управління.

Саме тому, парламент, як політичний представницький орган країни, особливо тісно пов'язаний із вищезазначеною ціннісно-орієнтованою системою факторів у запитах громадян, що часто є політизованими.

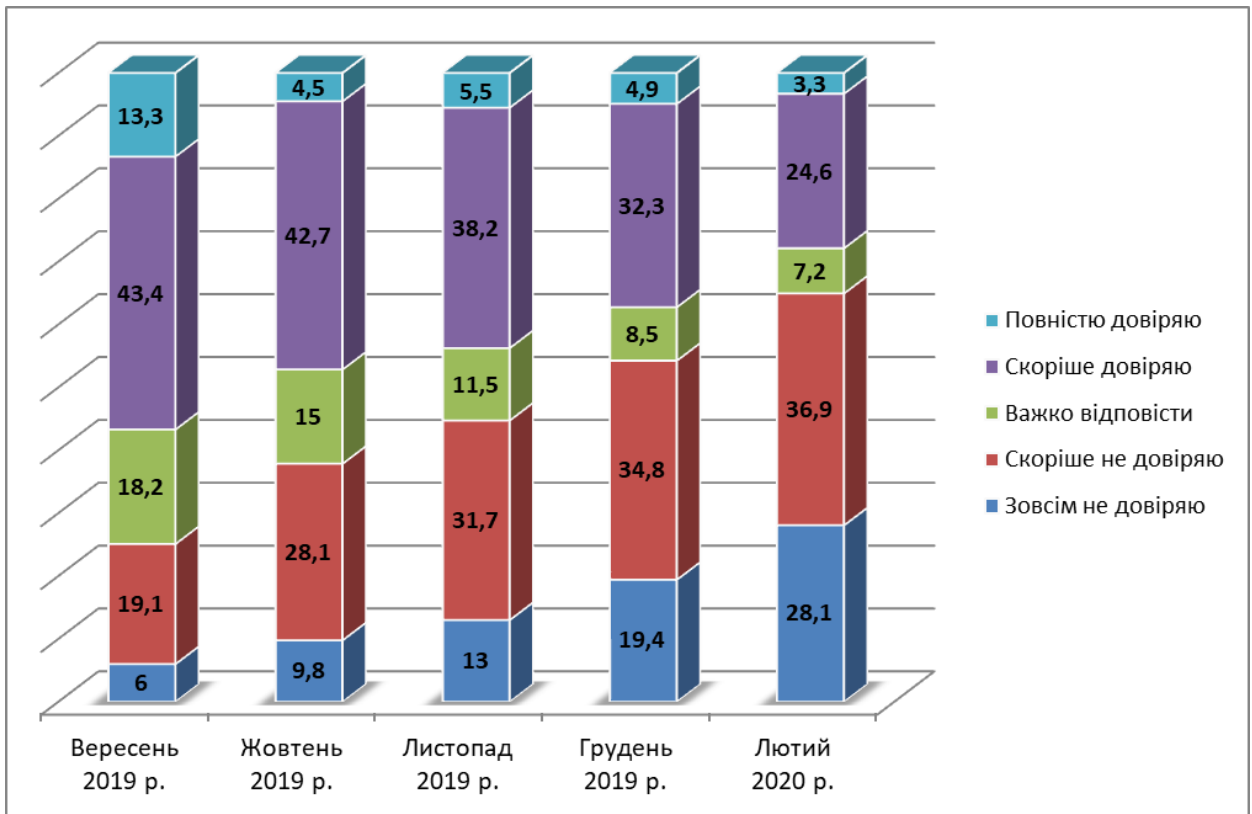
Визначальною обставиною є той факт, що парламенти повинні користуватися довірою громадянського суспільства, не дивлячись на деякі другорядні чи й навіть досить вагомні аспекти поточної парламентської практики (що втілюється в категорії “цінність парламентаризму”). Особливо варто звернути прискіпливу увагу на те, що зазначені органи державної влади навіть у розвинених країнах світу уже традиційно мають невисокий рейтинг народної довіри. Інша річ – держави з нестабільними традиціями демократичного врядування. Ще нещодавно в Україні, як в країні з перехідною демократією, приміром, недовіра до відповідних органів влади нерідко супроводжується й недовірою до інститутів демократії в цілому. Проте, реалії сьогодення, що стали смертельним викликом для усього суспільства, не тільки консолідували його, але в значній мірі сприяли усвідомленому демократичному вибору громадян.[12, с. 320].

Зокрема, в порівнянні із результатами опитуванням, проведеним Українським центром економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова, за минулі десять років ставлення українців до парламенту не змінилося і є досить негативним. Водночас, нині понад 80% українців підтримують євроінтеграційний процес, а, отже, і ціннісний потенціал демократії, попри переважно негативне ставлення до парламенту останнім часом.

В той же час варто наголосити, що у 2019 році з приходом нової влади в Україні відповідно змінилися настрої населення до влади у бік зростання довіри [67; 70].

Цьому підтвердженням є дослідження проведені соціологічною службою Центру Разумкова з 13 по 17 лютого 2020 року¹: рівень довіри до Верховної Ради України у вересні 2019 р. був найвищим – тоді парламенту довіряли близько 57% опитаних, не довіряли – 25,1%, у лютому 2020 року – відповідно 27,9% і 65% [35].

Рис. 2.1. Наскільки Ви довіряєте Верховній Раді в Україні?

Таким чином, у руслі проблематики, в першу чергу необхідно вести мову про відкритість парламентів і дієвість механізмів зворотного зв'язку з населенням. Це має відношення і до практики проведення парламентських слухань, і до функціонування парламентських комітетів, і до депутатських запитів та роботи депутатів в округах. Назагал, ефективна законодавча робота парламентів залежить не стільки від локальних успіхів, як від системного розвитку суспільства. У свою чергу, громадськості повинні бути надані прямі методи зворотного впливу на органи народного представництва

¹ Було опитано 2018 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей за вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за основними соціально-демографічними показниками.

(особисті зустрічі із законодавцями, здійснення досліджень і підготовка презентацій перед законодавцями, виступи на слуханнях комітетів, участь у проведенні круглих столів, допомога у підготовці законопроектів, запрошення законодавців та громадські заходи тощо) та непрямі (приміром, опитування, вплив на діяльність парламенту через засоби масової інформації). Варто акцентувати, що перелічені вище завдання стоять перед суспільством та парламентами і в розвинених країнах. Проте в сучасних умовах для громадськості фактично залишається роль індиферентного спостерігача політичних процесів [12, с. 322].

Досить важливим засобом зворотного зв'язку повинно бути і налагодження повноцінного інформування громадян про актуальні питання парламентської практики – є вкрай важливим засобом зворотного зв'язку, звичною європейською практикою. Окрім того, сама інформація повинна бути виваженою, об'єктивною, та, так би мовити, “нетенденційною” [62]. Разом із тим, слід не забувати, що духовна свобода стимулює розширення інформаційного поля влади, чим, власне, зменшує можливість цілеспрямованого нагляду за інформацією. Демократичні стандарти реалізації інформаційної політики чітко прописані у цьому попередженні.

Разом із тим, необхідно виокремити ціннісний і морально-етичний чинник у діяльності парламентарів. Одним із ключових елементів демократичного представництва є вільний депутатський мандат, а тому вкрай важливою є проблема забезпечення постійності політичного представництва та унеможливлення міжфракційних переходів народних депутатів. Оскільки такі переходи, без огляду на актуальність різносторонніх супутніх чинників, по суті руйнують ціннісний потенціал політичного представництва та демократичного врядування, поглиблюючи рівень недовіри населення до інституту парламентських виборів та парламентаризму назагал. [68]. Такий недолік, чи навіть дефект, особливо очевидний у країнах з нестабільними демократичними традиціями управління. В таких країнах через незрілу політичну структуру політичних партій, самого громадянського суспільства

та потужний адміністративний ресурс це явище "міграції" набуло загрозливих для системи національного представництва масштабів.

Підтримка суспільством інституту парламентаризму як одного із найбільш вагомих аспектів демократичного врядування і є визначальною цінністю представницької демократії. І ціннісно-смісловий, і ціннісно-орієнтаційний елементи політики, обидва формують неінституціональну основу народного представництва, спонукаючи парламентарів більшою мірою узгоджувати свої дії з політизованими запитамі соціуму та з прийнятними критеріями моральності. Сутність представницької чи парламентської демократії, полягає у тому, що її механізми повинні функціонувати на базі об'єднання громадян довкола спільних для них цінностей, інтересів і політичних пріоритетів. Такий механізм повинен включати: засоби впровадження принципів відкритості та гласності в діяльності парламенту, наявність реального зворотного зв'язку та гарантовані державою інструменти впливу громадян на органи публічної влади [12, с. 324].

При цьому варто акцентувати, що контроль за дотриманням норм етики народними депутатами в Україні, закріплений за Комітетом Верховної Ради України з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України (який не є політично незалежним органом), а також головуючим на засіданні Верховної Ради (у частині додержання правил етики на засіданнях парламенту) [64, с. 32]. Відповідно до Закону України "Про Регламент Верховної Ради України", Закону України "Про комітети Верховної Ради України" та Постанови Верховної Ради України "Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання" від 29.08.2019 № 19-IX. Призначенням даного Комітету є гострою та нагальною, тому що необхідність здійснювати контрольні функції за такими предметами відання: дисципліни та дотримання норм депутатської етики; надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата

України; дострокове припинення повноважень народного депутата України; несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності, дисципліна та додержання норм депутатської етики [11, с. 13; 47].

Норми депутатської етики в Україні, в основному визначаються Законом України “Про статус народного депутата України” (ст. 8, ст. 24) [49] та Законом України “Про Регламент Верховної Ради України” (ст. 51-53) [48]. У відповідності до зазначених вище законів, діяльність народних депутатів повинна притримуватися визнаної етики; завжди зберігати свою гідність та поважати честь і гідність інших депутатів, посадових осіб та громадян;; уникати дій та заяв, які завдають шкоди собі, виборцям, Верховній Раді України, і, насамперед, державі. Народні обранці не повинні користуватися представницькими повноваженнями в особистих цілях, а особливо, в корисливих інтересах (тобто особисті та корпоративні цілі народних представників не повинні перешкоджати виконанню їх представницьких функцій), а, навпаки, повинні дотримуватися трудової дисципліни та представницької етики.

В Законі України “Про Регламент Верховної Ради України”, зокрема, в статтях 51-52, існує заборона на пронесення до зали засідань плакатів, гучномовців, та перешкоджання мовленню депутатів, а, також, на використання образливих і нецензурних висловлювань, заклики до незаконних дій, виступ без дозволу головуючого чи перевищення термін виступу.

Окрім того визначені Регламентом такі види дисциплінарних заходів стосовно народних обранців: попередження (за виголошення образливих та непристойних слів, заклики до незаконних дій), припинення виступу, позбавлення права виступу на засіданні (у разі повторного порушення дисципліни), позбавлення права брати участь у пленарних засіданнях (до п’яти пленарних засідань) [48].

Та попри все, важливо відзначити, що дотримання дисципліни та етики народними депутатами підпорядковується положенням наступних законів.:

Закон України “Про статус народного депутата України” – в основному містить декларативні норми, а стосовно Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” – то варто зазначити, що сфера його положень поширюється лише на поведінку народних представників під час пленарного засідання, виключно у приміщенні Верховної Ради України. Це є ще одним аргументом на користь прийняття проекту Постанови про необхідність прийняття Кодексу доброчесної поведінки народних депутатів України є міжнародне правове поле, що стало частиною вітчизняного законодавства та наші міжнародні зобов’язання, зокрема:

1) Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції (ратифікована Верховною Радою України у 2006 році, яка чинності для України набрала 01.01.2010) [21].

2) Оціночний звіт за результатами Четвертого раунду оцінювання в Групі держав проти корупції (GRECO – від англ. The Group of States against Corruption), який стосувався запобігання корупції щодо членів парламенту, суддів та прокурорів в Україні (ухвалений на 76-му пленарному засіданні GRECO у м. Страсбург, 19-23 червня 2017 року). GRECO надало свої Рекомендації, зокрема ті, що напряду стосувалися народних депутатів України, а саме Рекомендації VI-XII [65]. Проте, основними, на наш погляд є:

- насамперед Рекомендація VII – GRECO, яка відзначила потребу розробити та затвердити кодекс поведінки народних депутатів України за участі самих депутатів та забезпечити відкритий доступ до нього представників громадськості; додати до кодексу детальні письмові рекомендації щодо його практичного використання (зокрема, що стосуються попередження конфліктів інтересів при виконанні повноважень народного депутата, оприлюднення інформації про можливий конфлікт та можливість самовідводу у конкретних випадках конфліктів інтересів, окрім того чітко регламентовану позицію щодо подарунків та інших вигод, контактів із третіми сторонами тощо);

- також Рекомендація IX – GRECO, в якій акцентована необхідність затвердити правила, що регулювали б відносини народних депутатів із лобістами та іншими третіми сторонами, які бажають вплинути на законодавчий процес;

- окрім того Рекомендація X – GRECO, в якій визначено доцільність значно посилити внутрішні механізми контролю за доброчесністю у Верховній Раді України, що в свою чергу забезпечило б незалежний, безперервний і проактивний моніторинг за виконанням, відповідних правил, які чітко передбачають наявність низки ефективних, пропорційних та переконливих санкцій;

- а також Рекомендація XII – GRECO, котра визначила необхідність розробки та затвердження ефективних внутрішніх механізмів популяризації та підвищення обізнаності щодо питань доброчесності у парламенті як на індивідуальному рівні (надання конфіденційних консультацій), так і на інституційному рівні (навчання, інституційні дискусії з етичних питань, активне залучення лідерських структур) [65].

3) “Звіт-оцінка відповідності України” згідно результатів Четвертого раунду оцінювання в Групі держав проти корупції (GRECO), котрий мав стосунок до запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів (ухвалений на 84-му пленарному засіданні GRECO у м. Страсбург, 2-6 грудня 2019 року, опублікований 26 березня 2020 року), яким, зокрема, було надано висновки щодо вищенаведених Рекомендацій, які, у свою чергу, не були виконані Україною [63].

4) І ще один вагомий аргумент -16-та рекомендація Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією, прийнята Україною 21 січня 2004 року (підготовлений Мережею боротьби проти корупції для країн Східної Європи та Центральної Азії Організації економічного співробітництва та розвитку) [54].

У випадку відсутності Кодексу доброчесної поведінки народних депутатів України, Регламент Верховної Ради України повинен стати

механізмом запобігання втручанню в особисті інтереси та уникненню конфліктів у парламентських процедурах. В той же час, як показує практика, на жаль, внаслідок відомих обставин і причин, немає повного дотримання норм щодо парламентської етики, оскільки:

- 1) керівні принципи Регламенту Верховної Ради України, в контексті депутатської етики, лише передбачають відповідальність за виконання певних дій (наприклад, образливі висловлювання), а за здійснення інших (наприклад перешкоджати головному вести засідання) порушник взагалі може не нести ні правової ні моральної відповідальності.
- 2) Регламент Верховної Ради лише забезпечує дотримання певних норм етичного кодексу у місці проведення засідань парламенту, але не встановлює правила поведінки поза ним.

Окрім того, поза межами правового регулювання залишаються інші, не менш важливі, питання:

- насамперед, відповідальність народних обранців за порушення обов'язку відвідувати пленарні засідання, брати участь у роботі парламенту, комісій та комітетів;
- необхідність застосування санкцій у разі відмов депутатів, які присутні в парламенті, брати участь у голосуванні;
- а також, необхідність створення незалежного відомства для контролю за дотриманням народними представниками етичного кодексу (на сьогодні його реалізують самі депутати – члени відповідного профільного комітету Верховної Ради України).

У підсумку, варто наголосити, що у царині управління депутатською діяльністю, ці закони не створили ефективного механізму, який дозволив би запобігти порушенню депутатами норм етики. А це значить, що протягом усіх скликань у Верховній Раді є випадки, коли члени парламенту та урядовці порушують етику професійної діяльності: часто трапляються сутички, під час деяких, зокрема, як під час неконституційної спроби “протягнути” через Верховну Раду так звані “Харківські угоди” було багато

постраждалих представників демократичної опозиції. Окрім того є факти, коли народні обранці неодноразово відмовлявся голосувати, або ж голосували картками інших народних депутатів, що дістало в народі назву – “кнопкодавство”. Також відомі випадки неодноразового пошкодження автоматизованої інформаційно-аналітичної системи "Рада" була. За скоєння усіх цих правопорушень депутати до юридичної відповідальності не притягалися.

Також, беручи до уваги згадані вище численні випадки порушення парламентарями норм Законів “Про статус народного депутата”, “Про Регламент Верховної Ради України” діяльність профільного парламентського комітету щодо запобігання порушенням норм Регламенту та депутатської етики можна визначити як недостатньо ефективну. Окрім того, за умов, коли на сьогодні важливою метою є не тільки відновлення суспільної довіри до парламентарів, але й проведення масштабного суспільно-політичного ребрендингу на євроінтеграційному напрямі, стає вкрай актуальною нова модель регулювання етики депутатської діяльності. У результаті цього, з’являється потреба в збалансуванні функціонуючої в Україні моделі через створення додаткового спеціалізованого органу, на який була б покладена функція регулювання етики депутатської діяльності [11, с. 14].

Таким чином, Україні, яка в умовах воєнного стану прискорено торує шлях по інтеграції до Європейського Співтовариства, слід вдосконалити своє законодавство у розділі, що регулює моральну поведінку українських парламентарів, що безумовно встановить конкретні вимоги до парламентської діяльності та накладе санкції за порушення цих вимог.

2. 2. Широкомасштабне вторгнення ворога як глобальний виклик державі і суспільству та побудова ціннісно-орієнтованої моделі ефективної парламентської діяльності задля успішної повоєнної відбудови країни.

Широкомасштабне вторгнення ворога на територію нашої держави, стало не тільки глобальним викликом усьому українському суспільству, в тому числі і вітчизняному парламентаризму, але й усталеному світовому порядку і міжнародному праву, якого неухильно дотримувалося людство після Другої світової війни. Умови воєнного стану, що триває третій рік поспіль, мали на меті посилити та консолідувати владну вертикаль і суспільство, в тому числі за рахунок певних тимчасових обмежень прав людини, якими є запровадження комендантської години та посилення мобілізаційних заходів. Наслідком російської агресії стали значні людські втрати, пов'язані із злочинами проти людяності окупаційних військ, руйнування майже половини інфраструктури країни та її економічного енергетичного потенціалу.

Тому нинішня діяльність, насамперед, Президента, а також парламенту та Уряду, спрямована на посилення міжнародної підтримки України в політичному економічному і енергетичному сенсі. Сформована міжнародна коаліція із цивілізованих країн світу, які свідомі того, що битва Добра і Зла сьогодні триває на нашій землі і Україні платить найвищу ціну за демократичні цінності та перспективу людства. Цілком очевидно, що усі ці події стали каталізатором радикальних змін у суспільно- політичній царині, спричинили великий запит суспільства на справедливість, породили волонтерство, започаткували розвиток, а, відтак, і рекрутування нових еліт.

Ці динамічні зміни, пов'язані із якісними трансформаціями в різних сферах соціальної політики, соціально-економічної діяльності та громадянського сектору. Одночасно, можемо констатувати суперечності в генезі соціального та політичного розвитку України. Такі суперечності можна побачити в інституційних змінах і вони актуалізуються лише тоді,

коли система цінностей рекомбінується як реальний орієнтир соціальної і культурної динаміки та професійної діяльності державних установ.

Попри нові обставини, нині ми все ще можемо спостерігати загасання старої ціннісної школи, яка більше не розглядається як зразок поведінки в умовах зміни соціальної парадигми. З урахуванням стану обізнаності громадськості, особливо на рівні влади та нових обставин, їм ще не у повній мірі притаманно розуміння і усвідомлення важливості впровадження нової системи цінностей.

Варто наголосити на тому, що аксіологічний підхід, зумовлений проблемами державного управління, приміром в парламентській діяльності, відрізняється наступними прикметами, зокрема:

- девальвацією ціннісних орієнтирів у діяльності парламентарів, що проявляється у розвитку економіки залежної від олігархів, непотизму, політичної корупції та інших негативних проявів низько вартісної політичної культури;

- відмічається зростання питомої ваги електоральних ініціатив щодо становлення представницького інституту держави (парламенту) як такого, що мав би конституційні повноваження, адекватні реалізації “електоральних пропозицій”;

- незначною інтенсивністю змін вітчизняного законодавства, насамперед тих, що стосуються статусу народного депутата [31, с. 46].

З часу отримання чинності Закону України “Про статус народного депутата”, а саме 23 грудня 1992 року, його було редаговано майже півсотні разів. Але, на жаль, у жодній із цих редакцій не закріплено відповідальності народних обранців за порушення ними норм цього Закону і, передовсім, за порушення статті 8 “Депутатська етика”. Адже, необхідність додержання парламентарями загально визнаних норм моралі; збереження власної гідності, поваги до честі й гідності інших народних обранців, службових та посадових осіб і громадян; утримання від дій, заяв та вчинків, які компрометують їх

самих, виборців, Верховну Раду України, і, насамперед, державу. Недопустимим є застосування власного депутатського мандата всупереч загальнозстановленим нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави, також неможливим є застосування депутатського мандату в особистих, особливо корисливих, цілях – саме так передбачає ця стаття Закону. [49].

Об'єктивні вимоги громадян України, що відображені в Законі України “Про статус народного депутата”, визначають ціннісні орієнтири в поведінці законодавців тільки частково, оскільки багато з них на практиці залишаються неконтрольованими та декларативними. Має місце недостатнє усвідомлення народними обранцями сутності парламентської діяльності, нерозуміння та незастосування ними основних аксіологічних концепцій задля досягнення консенсусу в парламенті, а також ухвалення ними ефективних соціально-ціннісних рішень. На наш погляд проблема полягає саме у цьому. [1, с. 56].

Парламент реалізує різні функції: представницьку, законодавчу контрольну, установчу, оскільки він є державним інститутом представницької влади, таким чином, усі його функції реалізуються в комплексі народними обранцями у власній парламентській діяльності, що є багатофункціональною та багатосторонньою. Внаслідок такої візії, парламентська діяльність характеризується не тільки управлінською чи адміністративною, політичною чи юридичною складовими, а передовсім, вона виступає інтегрованим видом професійної діяльності, який потребує конкретних знань та вмінь, якостей та здібностей, мотивації та досвіду.[1, с. 57].

За умови генези України в парламентсько-президентську державу, парламент відіграє важливу роль, оскільки Верховна Рада України є вищим органом державної законодавчої влади, в якій реалізують свої інтереси та програмні засади, представництва основних політично активних груп населення.

Доцільно констатувати той факт, що парламентська діяльність повинна б сприяти:

- у процесі законотворчої діяльності, формуванню суспільних цілей, політичного впливу на всі складові суспільної системи, а також формуванню політичних думок та поглядів виборців на вчинки і рішення політичних лідерів та спрямування їхньої політичної поведінки у належному руслі;

- завдяки адміністративному та соціально-психологічному впливу коригуванню масової поведінки, на основі правових норм і правил та застосування деяких адміністративних санкцій на засадах неписаних, проте загальноновизнаних у суспільстві або соціальних групах політичних норм;

- усуненню протиріч у масовій свідомості суспільства між прагненням змінити, покращити свої життєві умови та можливостями, наданими для цього політичним державним сервісом назагал, та парламентом зокрема;

- всебічному сприянню масовому спілкуванню людей, різноманітних політичних організацій (партій, суспільно-політичних організацій, парламентських фракцій тощо) у різних видах комунікацій;

- активній підтримці та зміцненню конкретної політичної групи людей на основі спільності їхніх політичних поглядів, інтересів та цінностей;

- узагальненню, усвідомленню та вивченню інформації про стан масової свідомості, оцінюванню діяльності різних гілок влади, конкретних організацій та територій;

- об'єктивному прогнозуванню розвитку політичних процесів у державі й парламенті, особливостей діяльності та ймовірних позитивних і негативних результатів, які визначають загальний стан справ у сфері парламентської діяльності та поведінки народних обранців;

- забезпеченню зворотного зв'язку суб'єктів та об'єктів політичної діяльності інформацією щодо актуальних якісних рис їхньої взаємодії, думки громадян, суспільних настроїв, ставлення до певних дій, подій, вчинків тощо;

- наданню ефективної допомоги суб'єктам політичної діяльності, депутатським фракціям, групам та деяким депутатам стосовно покращення їхньої роботи, консультування в системі відносин “депутат – виборець” [1, с. 57].

Крім зазначених знань, стандартів поведінки та навичок, складність функціональних завдань, з якими стикаються законодавці, вимагає в свою чергу розвитку духовних цінностей; мотивації задовольняти інтереси та потреби українського народу; відстоювати людську гідність, цінність справедливості, честь та важливість служіння українському народові.

Зазвичай такі особисті якості та вміння, мотивація та досвід урядовців отримується здебільшого в системі спеціальної освіти, а також, як правило, завдяки самоосвіті, сімейному вихованню та політичному досвіду. Ще на вчора важливе завдання для нашої країни - позбавитись від стереотипів і традицій Радянського Союзу та розвинути систему національних цінностей, станом на сьогодні є майже неактуальним. Нині країна, що бореться за своє існування, зазнає тектонічних змін і трансформацій. Формується новий світогляд суспільства і порядок денний для влади, що забезпечується законодавчими змінами.

Слушно зауважити, що в українському парламенті найбільш активними суб'єктами парламентської діяльності, є, на наш погляд, законодавці, обрані за пропорційною системою, і менш активними – за мажоритарною. Причина цього феномену криється у тому, що Законом України “Про Регламент Верховної Ради України” передбачено, що парламентські фракції формуються парламентськими партіями, а депутати, що отримали перемогу на мажоритарних округах до них приєднуються за своїм бажанням, уподобаннями, системою інтересів та цінностей. Відтак, найбільші парламентські фракції об'єднуються в коаліцію, формуючи більшість у парламенті, та призначають уряд, а меншість – утворює опозицію [32, с. 77].

У країнах з демократичним укладом, коаліція і опозиція в парламенті функціонують на умовах консенсусу, створюючи тим самим умови для сталого розвитку своїх країн [69]. По-перше, цьому сприяє досить тісна система цінностей, яка об'єднує парламентарів для виконання своїх функцій. Прикладом може слугувати Великобританія, де парламентську більшість іменують “більшістю Його Величності короля”, а парламентську меншість – ‘меншістю Його Величності короля’.

Процес аксіогенезу у становленні Верховної Ради України та парламентської діяльності має послідовний перебіг, тому можемо виділити такі його етапи:

1) ініціювання аксіологічної нормопроектної ідеї народним депутатом України або групою парламентарів. Даний етап є досить вагомим, адже ініціативний суб'єкт створює архітектоніку цінності на основі попереднього суспільного моніторингу, інтерпретуючи та трансформуючи її у свою реальність, як нову форму представлення буття, та пропонує її до обговорення іншим народним депутатам України;

2) консенсусне узгодження спільної волі народних депутатів стосовно формулювання змісту певної цінності та сфери її реалізації. У цьому випадку необхідно виходити з того, що полісуб'єктне середовище спільного формування цінності спроможне під різними кутами бачення оцінювати сформований образ, у цьому процесі з'являються альтернативні реальності, котрі потребують конвергенції творчої дискусії у межах узгодження кінцевого цілісного образу цінності [31, с. 48].

Виключно у тому випадку, коли до процесу парламентського аксіогенезу залучені такі суб'єкти як, експерти, науковці, громадські організації тощо, можна створити загальний імідж, специфічний для сфери суспільного життя. З урахуванням позиції незалежності, неупередженості та професіоналізму, створиться можливість представникам українського народу не лише сформулювати спільну волю для подолання суперечностей та конфліктів, але й усвідомити справжню суть пропонованих цінностей.

Таким чином, розширення тематичного кола аксіогенезу парламентської діяльності, допоможе досягти мети в процесі формування цінності, тобто визначення соціальних потреб та визначення атрибутів, призначених для задоволення цих потреб (шляхом досягнення ним нормативно-правового забезпечення).

Поза тим, процес аксіогенезу парламентської діяльності формується з низки комунікативних актів (засідань комітетів парламенту, парламентських фракцій та груп, пленарних засідань, проведення дискусій щодо аксіологічних дилем), в генезі яких проходить кристалізація об'єкту, як носія інтегральних рис і ціннісних характеристик, які демонструють колективні інтереси та потреби різних суб'єктів, що беруть участь у цьому спільному процесі. Як результат - отримуємо парламентський акт, який містить не лише саму цінність, а й порядок її реалізації та захисту; [31, с. 48]. Це, насамперед, необхідність сприяти творенню цінності, що передбачає організацію інформаційної підтримки та просування її в парламентській діяльності і в публічній практиці.

Відповідно, парламентська діяльність - це складна і всебічна взаємодія суб'єкта та об'єкта в країні. З точки зору застосованих принципів аксіології, форм та технічних методів, її ефективність зазнала якісних змін.

Законотворчість та парламентську культуру варто сприймати як провідні характеристики ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності. Ці характеристики, і кожна з них, зокрема, базується на конкретних аксіологічних принципах, сукупність яких є основою аксіологічних постулатів парламентської діяльності разом з іншими її прикметами – функціями та технологіями [56, с. 67].

Демократичну та гуманістичну направленість парламентської діяльності, визначають аксіологічні принципи, поділені нами на інституційні (залежні від держави) й особистісні (залежні від народних депутатів). Розвинена комунікаційна мережа в державі, визначає при цьому транспарентність у взаємодії парламенту з іншими інститутами, що в свою

чергу забезпечується такими інституційними принципами, як інформативність і саморозвиток, та індивідуальними принципами – а саме: професіоналізмом і толерантністю народних депутатів. Активна Розвинена демократія в державі характеризується активною громадянською позицією виборців та їх обранців і забезпечується такими інституційними принципами, як рівноправність і партнерство, та особистісними принципами – такими як виборність та національна спрямованість [56, с. 70]

Толерантність вважається одним із основних моментів під час виборів у 21 столітті серед країн-членів ЄС. Вона свідчить про існування морального характеру людини, який, на думку сучасних експертів, є головним фактором прогресу та фундаментом демократії.

Ключовими елементами толерантності є знання, відкритість, спілкування, свобода думки та слова, совість та переконань. Її основні прояви на державно-адміністративному рівні враховують соціальну політику, етнічну приналежність, релігію та міжособистісне спілкування. Застосування принципу толерантності, неприйняття монополії істини, здатність до компромісів та діалогу забезпечують низку об'єктивних і суб'єктивних умов, для покращення характеру соціальних відносин. У такому випадку, з урахуванням традицій народів різних країн, може відбутися відповідний діалог між країною та суспільством.

Толерантність у парламентській діяльності – це насамперед зміна стилю поведінки народних обранців з адміністративного на демократичний та зміну характеру самої поведінки – з функціональної на доброзичливу й довірливу, особливо між правлячою партією та суспільством [56, с. 75].

Розвиток інформаційних технологій, що привів до створенням інформаційного суспільства, де через мережу встановлюються відносини між державою та інститутами громадянського суспільства - один із найважливіших способів забезпечення прозорості в державних установах та місцевому самоврядуванні. Насправді ці цінності інформаційного суспільства закладають основи сучасного суспільства.

У такому інформаційному суспільстві особливо значимим для народних обранців є розуміння себе не лише як представників відповідної професії але й виконавців конкретної соціальної ролі (у родині, державі, соціальній групі), та представників відповідної вікової чи статевої групи. І чим повнішим буде розуміння таких своїх ролей й призначення себе в суспільному розвитку країни з боку парламентарів, тим більше буде розуміння і підтримки з боку суспільства. В свою чергу це розширить простір для виявлення їх задатків, умінь і докладання своїх сил, тим повніше вони зможуть реалізувати свої таланти і здібності [56, с. 73].

Професіоналізм у парламентській діяльності означає здатність організовувати взаємодію між законодавчою владою, урядом та неурядовими організаціями у формі соціального діалогу, що дозволяє різним соціальним групам вільно висловлювати свої інтереси та знаходити компромісні рішення в конкурентній боротьбі.

Одночасно професіоналізм у ціннісно-орієнтованій парламентській діяльності, направлений на демократію і гуманізм, забезпечується здатністю та хистом її учасників проводити соціальний діалог та досягати консенсусу в ухваленні державно-управлінських рішень. Цьому вмінню необхідно вчитися, готуючись до участі в парламентських виборах [56, с. 76].

Рівне виборче право, або ж рівність - один із базових принципів виборів, який знайшов своє відображення в конституціях та законах більшості країн та міжнародно-правових фундаментах.

Принцип “рівне виборче право” значить, що всі громадяни приймають участь у виборах на рівних засадах, тобто кожен виборець має однакову з іншими виборцями кількість голосів при голосуванні, голосує тільки один раз однаковою з іншими виборцями кількістю виборчих бюлетенів за однаковою кількістю кандидатів, зареєстрованих у визначеному законом порядку. Зміст поняття “рівне виборче право” значить, що голос кожного виборця має однаковий вплив на результати виборів, а також що кожен виборець, має один голос по кожному виду виборів, зокрема в ході

парламентських, президентських чи місцевих виборів, хоча ці вибори можуть поєднуватися [56, с. 77].

У системі парламентської діяльності партнерство між суб'єктами та об'єктами, які активно взаємодіють у державі, визначається публічно-правовою структурою взаємодії суспільства та держави, що дає змогу більшості громадян брати участь у законотворчості. Правові норми, що регулюють участь неурядових організацій у формуванні країни: внутрішні правила організації діяльності Верховної Ради та конституційні вимоги законодавчих процедур. Інституційний формат такого партнерства реалізується через громадське лобіювання як основу для участі неурядових організацій у законодавчих процедурах, а також через відкритість та прозорість роботи Верховної Ради, доступність інформації про її рішення; професіоналізм та взаємодія з громадянами народних представників.

Варто наголосити, що причиною зниження політичної активності виборців є зловживання владою політиками. Це спричиняє недовіру до політики, назагал, та окремих посадових осіб, зокрема, а також до знецінення ключових політичних цінностей та ідеалів. Нехтування політичними лідерами своїми передвиборчими обіцянками та зобов'язаннями, маніпулювання громадською думкою та зловживання своїми повноваженнями в корисних цілях, - це далеко не повний перелік негативних проявів у сучасних політиків, які є підґрунтями розвитку політичної корупції та зменшення довіри до політики та політиків.

Для впровадження принципу партнерства у парламентській діяльності, актуальними є демократичні світові традиції, що створюють основу сучасної глобальної цивілізації і направляють усі держави організовувати політику за зразком країн-лідерів, розвиватися разом з ними і, таким чином, формувати глобальну політику, в основу якої закладено в тому числі і ціннісні орієнтири. [56, с. 78].

Легітимність парламенту забезпечують вибори, оскільки парламент обирається на демократичних засадах згідно з чинним законом а, також, вони

наділені повноваженнями та їх можливості визначаються конкретною конституцією (основним законом країни).

Зокрема, Верховна Рада в Україні є установою із загальними повноваженнями, що випливає із повноважень, визначених статтею 85 та іншими нормами Основного закону України. Український парламент приймає рішення з національних питань, таких як національні закони, створення державних установ, здійснення державного контролю та проведенням внутрішньої і зовнішньої політики на користь країни та всього українського народу.

Слушно зауважити, що в умовах реалізації ціннісного відношення до парламентської діяльності, багатозначним є принцип виборності, який знаходиться в основі демократії, актуальним у виборі моделі парламенту – як арени для дебатів та інституту законодавства [13, с. 95].

Сучасні науковці переконливо доводять, що розвиток кожної країни повинен пройти три етапи – науковий, культурний та політичний, що є завершальним.

На початковому етапі основна місія покладається на вчених, які накопичують і впорядковують матеріал, потрібний для створення національної історії, і, врешті, пишуть цю історію. Другому етапу – це надбання попереднього періоду, що стають засобом патріотичної агітації в масах, популяризації ідеї внутрішньої культурної єдності. І нарешті на третьому етапі національна ідея набуває політичного забарвлення, коли у людей формується нова політична й культурна свідомість [56, с. 79].

Вагомою і значущою для кожного народу, зважаючи на його традиції, що склалися історично, є творення своєї національної ідеї. У випадку України це, насамперед, ідея соборності, яка засвідчує, що сенсом життя кожної людини є дотримання загальнолюдських моральних цінностей та – побудова соціально справедливого гуманістичного суспільства. В ньому основними компонентами вважаються чесність та довіра і, як наслідок, відповідальність, а також поєднання індивідуального та загального, духовне

збагачення усього суспільства; творчий розвиток кожного українця [10, с. 21].

У підсумку варто наголосити, що кожен із вказаних аксіологічних принципів направлений на розвиток парламентської культури, а отже – на розвиток транспарентності у співпраці парламенту з іншими інститутами держави через реалізацію принципів інформаційності, саморозвитку, толерантності, професіоналізму та на розвиток громадського обов'язку виборців та парламентарів через реалізацію принципів рівноправності і партнерства на тлі національної спрямованості [42].

Окрім цього, вивчення сутності принципів парламентської діяльності, що сприяє поліпшенню якості законодавства, вважається другою групою аксіологічних принципів, на яких відбувається становлення ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності.

Так, сповідування принципу гуманізму в державному управлінні спричиняє розкриття сутності людини, яка еволюціонує у ході активної самореалізації власного творчого потенціалу в системі взаємодії із іншими людьми і стає цілісною унікальною особистістю. Провідними поняттями гуманності вважають турботу та взаєморозуміння, взаємоповагу та взаємодію, емпатію. [56, с. 87].

У державному управлінні принцип верховенства права призвів до домінування права в суспільстві, що вимагає від держави впровадження в законодавчу та правоохоронну діяльність, такі закони, які по суті повинні проникати в поняття соціальної справедливості, свободи та рівності. Важливим із його проявів є те, що закон не обмежується виключно законом, але також включає інші соціальні регулятори, особливо традиції та звичаї, визнані суспільством.

Ще один принцип - інноваційності, що в управлінні, визначається наявністю в управлінця направленості на важливість безперервного оновлення державно-управлінських процесів через застосування інновацій що забезпечується конкретними нормативно-правовими, організаційно-

управлінськими, фінансово-економічними та соціально-психологічними змінами [56, с. 87].

Саме тому визначальною характеристикою ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності є той факт, що її учасники (народні представники, інші державні установи та їх службовці) дотримуються конкретних принципів аксіології, формуючи, таким чином, нові ціннісні орієнтири і константи.

Роль посередника між суспільством та адміністрацією у формуванні системи – визначає унікальність та особливість парламенту як національної влади.

Найвищим органом державної законодавчої влади в Україні є Верховна Рада України, що є представницьким, однопалатним, законодавчим, загальнодержавним органом, який обирається громадянами України, які володіють правом голосу шляхом загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні [32, с. 75].

Організаційна структура Українського парламенту наступна: Народний конгрес; посадові особи (голова Верховної Ради, його перший та заступники голови, голова та перші заступники голів комітетів, голів комісій); органи Верховної Ради (комітети, тимчасові спеціальні комісії, тимчасові слідчі комісії, депутатські групи, депутатські фракції та ін.).

З-поміж основних функцій Верховної Ради України визначально є законодавча. Саме вона скеровує діяльність Народного конгресу на прийняття законів з будь-яких питань, виняток становлять лише ті питання, що вирішуються лише через референдум усією Україною та підпадають під владу інших органів державної влади.

В Конституції України, зокрема в ст. 92, визначено багато законів, які охоплюють права і свободи людей та громадян, і регулюють питання в різних сферах людського життя в країні, такі як довкілля, культура, соціально-економічна, фінансова, безпека тощо.

Характеризуючи представницьку функцію Верховної Ради, варто наголосити, що вона полягає у забезпеченні результатів внутрішньої та зовнішньої діяльності країни. Діяльність, регламентована Парламентом, включає захист інтересів людей через відповідне представлення як всередині країни, так і за її межами..

Найважливіші позиції у реалізації представницької функції наступні:

- дискурс довкола важливих питань внутрішньої та зовнішньої політики;
- формулювання та реалізація національного плану розвитку;
- призначення всеукраїнського референдуму; із питань, визначених Конституцією;
- ухвалення законів та внесення змін до Основного Закону України.
- слухання щорічних та позачергових послань Президента України до громадян.

Формування базової національної концепції, яка об'єднує всіх громадян є дуже важливим в умовах формування та розвитку цінності. Переважна більшість суспільства в Україні вірить, що єдність - це поняття гармонії та справедливості, і це вже давно головна ідея нашої країни.

Відбір і призначення керівників на вищі посади в державі – передбачає реалізація установчої функції парламенту. В умовах становлення і розвитку аксіології парламентської діяльності дана функція набуває додаткового значення, зокрема, оприлюднення їх біографій у відкритому доступі, історій особистісного розвитку як державних так і політичних діячів, професійного і кар'єрного росту. [56, с. 94].

Із урахуванням цих фактів, здатність владних структур демонструвати свої ідеологічні переконання у своїх діях, відкрите ставлення до результатів своєї роботи та результатів діяльності народних представників Верховної Ради України є важливими для розвитку установчих функцій. При цьому Парламенту і парламентарям слід показувати доходи, витрати, інформувати про сімейний стан, спосіб життя, цінності, життєвий досвід кожного з них.

Завдяки такій відкритості у діяльності парламентарів та їх лідерів виборці зможуть краще її проаналізувати, оцінити, а, отже, згодом обрати кращих представників політико-управлінської еліти [56, с. 95].

Закон України "Про внесення змін до Конституції України", та Основний Закон визначають основні напрямки контролю українського парламенту, якими є контроль за роботою українського кабінету та його різними елементами, такими як:

- контроль Рахункової палати Верховної Ради України за дотриманням бюджетної та фінансової дисципліни ;
- подання запитів представників українського народу на засіданнях парламенту;
- реалізація контролю парламенту за дотриманням конституційних прав і свобод людей і громадян та їх захист через Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини);
- робота тимчасових засідань та спеціальних тимчасових слідчих комітетів по обговоренню актуальних питань;
- ухвалення рішення Верховної Ради про направлення запиту до Президента України на вимогу народного обранця України, групи українських парламентарів чи Комітету Верховної Ради України;

Бюджетування та фінансові функції Верховної Ради України багатогранні за своїм характером і формою. Згідно із ст 85 Основного Закону, її виконання передбачає затвердження Закону про Державний бюджет України, відповідний перегляд бюджету, контроль за виконанням та прийняття рішення щодо звіту про виконання.

Досліджуючи зовнішньополітичну функцію Верховної Ради, слушно наголосити, що вона складається із питань, пов'язаних з визначенням зовнішньої політики, укладання та підписання міжнародних договорів України та їх денонсації, вчасне затвердження Указів Президента України щодо військових дій чи миротворчих процесів. Вона є вкрай важливою для

захисту інтересів України та її громадян, забезпечення мирного функціонування й розвитку [56, с. 96].

Проводячи аналіз ключових функцій Верховної Ради України можна констатувати, що кожна з них тією чи іншою мірою спрямовує діяльність українського парламенту на імплементацію аксіологічних принципів, а саме:

- в законодавчій закладена потреба на зростання рівня парламентської культури, а отже, й принципів професіоналізму, національної спрямованості та самовдосконалення;
- представницька – спонукає до посилення принципу інформаційності у суспільно-державних відносинах;
- установча – передбачає формування умов для прозорості та транспарентності, а також, виборності парламентської діяльності;
- реалізація функції парламентського контролю передбачає активне залучення представників інститутів громадянського суспільства до парламентської діяльності, впровадження принципу партнерства та рівноправності у співпраці між парламентарями та громадськістю;
- бюджетно-фінансова та зовнішньополітична функції – передбачають посилення захисту національних інтересів, особливо в час дії воєнного стану, і реалізацію принципу національної спрямованості в парламентській діяльності [56, с. 96].

Реалії сьогодення : діючий воєнний стан уже третій рік поспіль, анексія Криму, окупація сходу та півдня країни, численні жертви серед мирного населення та руйнування економічного потенціалу країни спонукає діючий склад парламенту до швидких та ефективних законодавчих та управлінських трансформацій. Безумовно, змінити такий стан справ є першочерговим обов'язком і стимулом ,водночас, для народних представників змінюватися відповідно до ціннісно- орієнтованого запиту суспільства на парламентську діяльність, зокрема:

- законотворча функція народного обранця має здійснюватися на тлі обґрунтування системи цінностей, які покладаються в основу законопроектів;

- світоглядна – необхідність професійної підготовки політичних лідерів з метою формування чітких ідеологічних позицій та цінностей;
- регулятивна – втілення програм з регулювання соціально-ціннісних основ поведінки народних депутатів;
- компенсаторна – неодмінний моніторинг результатів діяльності Верховної Ради та народних обранців задля зростання ступеня їх відкритості;
- комунікативна – необхідність урізноманітнення видів комунікацій у парламентській роботі;
- інтегруюча – усвідомлене зростання рівня відповідальності парламентарів;
- аналітична – підвищення професійного рівня народних обранців у царині використання різних методів оцінки діяльності органів державної влади та окремих організацій і територій;
- прогностична – необхідність наукового прогнозування розвитку політичних процесів у державі й парламенті через широке застосування принципу інноваційності в діяльності народних депутатів;
- інформативна – полягає в налагодженні зворотного зв'язку у системі “парламент – народний депутат – виборець” через надання своєчасної та транспарентної інформації про стан парламентської роботи в державі;
- консультативна – необхідність консультування виборців стосовно їх політичної активності; реалізація принципів партнерства та професійності [56, с. 102].

Виходячи із отриманих результатів проведеного аналізу функцій українських парламентарів можна встановити, що більшість із них потребують уточнення та розширення шляхом набуття нових професійних можливостей та досвіду роботи в інститутах громадянського суспільства.

Таким чином, на базі викладеного вище матеріалу дослідження, пропонується внести відповідні зміни до Закону України “Про статус

народного депутата”, а саме до статті 8, якою встановлено, що народний обранець повинен:

- в жодному разі не використовувати свій депутатський мандат всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним, і перш за все національним, інтересам суспільства і держави, тобто виключно в суспільних цілях;

- дотримуватися загально визнаних і загально прийнятих норм моралі; зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, і, насамперед, державу; [49].

В результаті слушно зауважити, що функції Верховної Ради України та народних обранців, особливо в контексті сучасних подій, потребують розширення та доповнення в рамках впровадження аксіологічних принципів парламентської діяльності, що сприятиме зміні форм та методів співпраці у системі формування суспільних цілей, які зможуть стати більш прозорими й транспарентними; сприятимуть політико-управлінському лідерству. А, також удосконалять масову поведінку і свідомість та забезпечуватимуть об’єктивну оцінку діяльності всіх гілок влади, що в свою чергу покращать результати парламентської діяльності та поведінки депутатів. [19].

Саме тому репрезентативна форма демократії є однією із провідних цінностей державного управління та основною формою державної влади в демократичному суспільстві. Конституційне право громадян брати участь у соціальному та політичному житті через конкретних осіб та виборні органи, реалізовується через Основний Закон. Форма представницької демократії охоплює всі рівні національного державного управління - національний рівень, з найвищим представництвом народу - Верховна Рада України. Регіональний рівень – той на якому керують регіональні, місцеві та районні ради, громади об’єднаних територій та інші самоорганізуючі органи населення.

Таким чином, базовими особливостями ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності в Україні є:

- постійне прагнення розвивати демократичні та гуманістичні можливості державних службовців та народних представників;
- формування стійких власних цінностей та дотримання європейських норм та цінностей у діяльності народних обранців з питань європейської інтеграції та розвитку;
- набуття професійної компетенції в українській парламентській системі та розвитку парламентської діяльності на основі цінностей у напрямі освіти в галузі знань «Державне управління»

Назагал, парламентська діяльність вимагає невідкладних якісних змін, пов'язаних, насамперед, із викликами сьогодення та аргументованою необхідністю посилення інституційного потенціалу Верховної Ради в Україні.

Висновки до розділу 2

1. Проведено дослідження становлення гуманістичних цінностей у вітчизняному парламентаризмі. Це дає підстави підсумувати, що гуманістичні цінності – багатогранна система світогляду, яка визначається низкою соціально активних концепцій, переконань, норм та принципів. Справедливість, чесність, відповідальність, гідність, повага, толерантність та толерантність до поглядів інших – є її основними категоріями.

Державна підтримка парламентської системи, і, насамперед, цінностей парламентської демократії, є одними із найважливіших аспектів демократичного управління..

Тільки на основі об'єднання громадян навколо спільних цінностей, інтересів та політичних пріоритетів, повинен функціонувати державний механізм парламенту. Відповідно, цей механізм повинен включати: засоби реалізації принципів відкритості та прозорості в парламентській діяльності,

налагодження практичного зворотного зв'язку та національні гарантійні канали для здійснення громадянами впливу на органи державної влади.

2. Аксиологічні принципи детально розглянуті в діяльності Верховної Ради України. Безумовно, що основні аксиологічні принципи, розроблені українським парламентом, і включають такі із них як: інформаційність, саморозвиток, толерантність, професійність, рівність, партнерство та, головне, неухильна орієнтація на національні інтереси держави.

Варто зазначити, що аксиологічна основа парламентської діяльності розкривається через парламентську культуру та законодавчі стандарти. В свою чергу, це визначає характеристики демократичної співпраці між парламентом та іншими інститутами країни в дусі транспарентності та гуманізму. В свою чергу вони можуть забезпечити впровадження низки інституційних та особистих принципів аксіології, а саме: верховенство права, самовдосконалення, прозорість, професіоналізм, рівність, партнерство, вибори, етичну орієнтацію, гуманітарні науки, інновації, верховенство права та демократію,.

3. Під час аналізу забезпечення ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності було визначено, що представники українського народу повинні мати багато різних компетентностей: вміння керувати змінами, чітке ціннісно-орієнтоване ставлення до парламентської діяльності; бути інноваційними, витривалими та стратегічно мислячими. А також уміти керувати персоналом, формувати ефективні команди, наполегливо працювати задля досягнення результатів, надавати високоякісні адміністративні послуги, виявляти рішучість і мати сміливість швидко вирішувати проблеми та завдання. Здатність управляти фінансами, людським капіталом, технологіями, створювати ефективну коаліцію, для розвитку партнерських відносин, політичну кмітливість, впливовість та навички ведення переговорів, - це ще один, не менш важливий, аспект компетентностей парламентаря.

Конституційним обов'язком народного обранця є необхідність чесно здійснювати свої повноваження, дотримуватись чинних законів, дотримуватись партійної дисципліни, приймати консенсусні управлінські рішення та бути компетентним у таких справах: формування національної стратегії розвитку; відповідальної та етичної поведінки щодо її результатів; формування більшості або меншості у парламенті; політичне керівництво.

Внаслідок проведеного дослідження маємо логічний результат: без ціннісної уваги депутатів до парламентської діяльності неможливо здійснювати ефективне політичне керівництво. Саме тому парламентську діяльність народного обранця не можна відокремлювати від особистого життя, особливо від того, ким і якими вони є у сім'ї, роботі та державній службі. Це основні характеристики, що визначають їх здатність будувати сильну націю.

РОЗДІЛ III: НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

3.1. Імплементация міжнародного досвіду в діяльності Верховної Ради України: аксіологічний аспект

Представники Проекту з розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Асоціація парламентарів співдружності разом із Національним демократичним інститутом та Інститутом Світового банку встановила низку критеріїв, за якими парламенти держав можуть і повинні перевіряти ефективність своєї роботи. До них належать зокрема: репрезентативність парламенту, його незалежність, парламентські процедури, відповідальність перед суспільством, парламентські послуги, взаємодія між парламентом та ЗМІ [56, с. 127].

З'ясовуючи їх зміст в процесі реалізації у Верховній Раді України, можемо констатувати, що Представництво парламенту забезпечується переважно шляхом таємного голосування всіх громадян. Процедури виборів та голосування повинні відповідати показникам прозорості та забезпечувати підвищення довіри громадськості до результатів виборів. Представницький стандарт включає також забезпечення того, щоб жінки, етнічні групи, сексуальні меншини, інваліди та люди з поганим здоров'ям користувалися рівними правами.

Вважається, що за змінених умов, таких як поправка до "Закону України про Регламент Верховної Ради України", представницька якість парламенту в нашій країні покращиться.

Репрезентативність парламенту, на наш погляд, в державі зросте за умов внесення змін, до Закону України "Про Регламент Верховної Ради України". Цими змінами можна встановити та закріпити наступні процедури: відставка неефективних у роботі парламенту народних обранців,

зміна порядку денного законодавчої влади, яка буде внесена на розгляд Національного народного конгресу та підготовлена спікером Верховної Ради.

Відповідальність перед виборцями є ключовим критерієм демократичного парламенту. Ця категорія визначена наступними стандартами : скликання регулярних конгресів з виборцями; ефективна виборча система задля забезпечення колективної та індивідуальної підзвітності членів перед виборцями; контроль ефективності фінансування діяльності політичних партій та кандидатів; обізнаність громадськості про систему оплати праці та добробуту депутатів та урядовців; моніторинг довіри до парламенту з боку суспільства.

Відповідно до зазначених стандартів забороняється передавати владу народного представника його помічникам або працівникам Верховної Ради. Ця вимога актуальна також під час голосування представників парламентських комітетів та фракцій.

Сутність проведення реформ полягає у тому, що законодавча влада повинна стати інституцією яка повинна мати ефективний вплив на підзвітність представників, уряду та інших вищих державних службовців.

Також, однією із ключових вимог є той момент, що парламент повинен створити ефективний механізм контролю за виборами виконавчої влади, за правом звільнити достроково або притягнути до відповідальності певних членів уряду.

На наш погляд, це може статися за нинішньої моделі української парламентсько-президентської держави, коли факт широкомасштабного вторгнення ворога на нашу землю та його наслідки, є каталізатором проведення необхідних змін. Сьогодні Президент України здійснює контроль над військами, службами розвідки та безпеки.

Незалежність парламенту, як зазначають дослідники, викликана суверенітетом законодавчої гілки влади, чітко встановленою процедурою скликання сесій на позачергових засідань У випадку нагальної потреби, а також в інтересах громадськості вищий виконавчий орган також може

скликати парламент на позачергову сесію, як це має місце у США чи у Великобританії [56, с. 130].

Наступною вимогою стосовно незалежності парламенту від інших гілок влади, наприклад від органів виконавчої влади, - є ухвалення власного кошторису. Відповідно, кошторис парламенту повинен бути оприлюднений та доступний для всіх громадян. Саме тому для попередження нецільового використання фінансових ресурсів парламенту потрібно мати у своєму арсеналі механізми контролю за використанням коштів, які, приміром, є у шотландському парламенті, де за фінансові витрати відповідальний спікер парламенту [56, с.]

Вкрай актуально з точки зору демократичних цінностей, щоби парламентський комітет з фінансового контролю за державними видатками очолювали представники або лідери опозиційних партій. Таке рішення моделює більш принципову позицію контролерів за використанням державних ресурсів і покаже незалежність від уряду, який зазвичай є представниками від парламентської коаліції.

З цих причин варто запропонувати створити у Верховній Раді постійний орган з моніторингу бюджету, зокрема, як у Конгресі США та законодавчих органах інших держав. Дуже важливо, щоби незалежна неурядова організація брала участь у фінансовому аудиті державних організацій, проводила своєчасні аудити і публікувала їх результати в засобах масової інформації. У більшості країн, результати такого контролю оголошуються протягом декількох років після закінчення фінансового року. На думку вітчизняних вчених, це значно послабить його роль, не покращить роботу виконавчих органів та не підвищить почуття відповідальності. Саме тому є конкретна рекомендація подавати такі звіти через три місяці після закінчення фінансового року, або наступного фінансового року до первинного розгляду проекту бюджету на наступний рік.

Вищий законодавчий орган країни повинен забезпечувати відповідні умови щодо залучення до законодавчого процесу громадськості та

громадянського суспільства. Саме тому парламент повинен бути зацікавлений в одержанні правдивої інформації від виборців і їх активній участі в його діяльності. Є різні форми громадянської участі, наприклад у формі громадських слухань з питань законопроектів, як це відбувається у Канаді (там систематично проводяться громадські консультації з питань проекту федерального бюджету). У цьому випадку, обов'язковим повинно стати завчасне інформування громадян про ряд законопроектів, які пропонуються до розгляду в парламенті [56, с. 132].

Вважається за необхідне, окремою позицією встановити синхронний переклад обговорень у прямому ефірі та документів, виданих на засіданнях парламенту і на засіданнях комітетів у парламенті із використанням мов меншин для забезпечення прозорості парламенту та підзвітності представників виборцям. Законодавчі органи Канади та Індії, які регулярно надають переклади, є прикладами цього підходу, тоді як Європейський парламент здійснює переклади на 21 мову, включаючи і синхронний переклад.

Одним із стандартів роботи парламенту повинен стати жорсткий контроль за можливістю порушення законодавства державними службовцями та депутатами, задля попередження конфлікту інтересів. Зокрема, народні обранці не мають права займати посаду одночасно у різних відомствах у владі, крім законодавчої. Експерти відносять до причин конфлікту інтересів також і конфесійну приналежність парламентарів, які деколи змушені складати релігійну присягу проти своєї волі [56, с. 132].

Щоби уникнути подібних явищ, у зарубіжних демократичних державах детально розроблені кодекси етики та поведінки парламентаря для законодавчих органів, задля запобігання конфлікту інтересів, де чітко вказані деталі його щоденної роботи, у його відносинах з виборцями, лобістами, колегами, опозицією тощо. Депутати також зобов'язані правдиво, у повній мірі декларувати своє майно та фінанси, а окремий неурядовий орган повинен проводити моніторинг і нагляд за відповідністю цьому стандарту.

Наприклад, такі органи неурядового нагляду з питань етики у законодавчій гілці влади діють у всіх американських штатах [56, с. 132].

Слушно зазначити, що ефективна робота Верховної Ради залежить від професійного рівня та досвіду працівників Верховної Ради, тому важливо відрізнити позапартійних співробітників парламенту від політичних партій та їх представників під час виконання різних парламентських функцій (включаючи адміністрацію, консультації та дослідження). З урахуванням професійних знань та рівні права, відбір працівників Верховної Ради повинен проводитися на конкурсній основі. Окрім того виконуючи свої обов'язки, ці працівники повинні бути захищені від політичного тиску. Таким чином, працівники, що відповідальні за парламентські справи повинні бути безпартійним.

Для України і досі залишається актуальною проблема із розроблення окремого кодексу етичної поведінки персоналу Апарату Верховної Ради України, що регламентуватиме взаємовідносин між ним та народними обранцями [56, с. 133].

Задля забезпечення прозорості у діяльності парламентських партій держава мала б виділяти достатньо коштів відповідно до чинного законодавства, забезпечуючи при цьому ефективний контроль за витратами партій. Тому пропонується розподіляти ресурси між політичними партіями відповідно до кількості представників кожної партії в законодавчому органі.

Не менш важливим моментом є проблема фінансування забезпечення депутатських пільг, що в нинішніх умовах воєнного стану та необхідності скерування значних фінансових ресурсів на потреби ЗСУ є вкрай резонансним та болючим питанням для суспільства. Саме тому, усі витрати повинні бути економічно обґрунтованими та оприлюднені не тільки для контролюючих органів, а й для виборців. Заробітна плата депутата у воєнний час є показником морально-етичним духу парламенту і повинна бути на рівні заробітної плати чиновників вищих рангів, аби забезпечити кожному громадянину, який був обраний у законодавчий орган, незалежно від його

фінансового становища, компенсацію, рівнозначну умовам роботи та відповідальності, яка покладена на депутатів. З іншого боку, вона не має бути набагато вищою, ніж у чиновників інших гілок влади, аби не створювати конфлікту у суспільстві [56, с. 134].

Стосовно парламентських послуг, то вони повинні надаватися народним депутатам протягом усього терміну їх повноважень, за умови отримання функціонального, а не абсолютного імунітету, що пов'язано з повноваженнями, встановленими чинним законодавством та правилами країни щодо своїх обранців.

Як стверджує аналіз закордонного досвіду, парламентарям забезпечується імунітет на висловлювання в процесі обговорень, дебатів та засідань у парламенті. В той же час імунітет не розповсюджується на висловлювання депутата в процесі виступів поза приміщенням законодавчого органу, як от, під час зустрічі з електоратом, представниками громади чи комунікацією із ЗМІ [56, с. 134].

Задля досягнення балансу між захистом прав парламентарів, зокрема, від політичних переслідувань під час та після реалізації ними законодавчих функцій та спокусою користатися своїм привілейованим становищем у приватних чи корупційних інтересах, у ряді держав запроваджують відповідний комітет парламенту з депутатських привілеїв, котрий вирішує справи, пов'язані з імунітетом депутата, що є поза системою виконавчої гілки влади. З іншого боку, у низці держав імунітет знімається із парламентаря, якщо покарання за дії, у яких він чи вона звинувачуються, не перевищує певний термін, приміром у Королівстві Швеція – це 2 роки, на Філіппінах – 6. В той час як у державах, таких як Греція, Португалії, Єгипті, Румунії, Таїланді імунітет народних обранців захищає їх виключно від адміністративної відповідальності [56, с. 135].

Таким чином, підсумовуючи, можемо зазначити, що імплементація міжнародного досвіду стосовно застосування стандартів ефективної роботи для Верховної Ради України можлива не тільки при умові якісних змін у

чинному вітчизняному законодавстві, що суголосні із запитом суспільства, а й зміни ставлення народних обранців до них як до цінностей якісного законотворення та формування ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності.

Ефективна генеза діяльності парламенту як професійного законодавчого органу, повинна обов'язково супроводжуватися вдосконаленням етичних стандартів як для парламентарів, так і для співробітників.

Легітимізує парламент не лише його діяльність відповідно до положень Конституції та законів, але й й довіра до нього та підтримка результатів його діяльності з боку суспільства. Власне через ці складові формується зворотній зв'язок між суспільством та депутатами, яких воно обрало. Протягом тривалого часу, а, саме, після завершення періоду первинного накопичення капіталу, коли новоявлені мільярдери вирішили "прикрити" свої статки депутатським мандатом та медійним супроводом, Верховна Рада та політичні партії в Україні зазвичай вважаються найбільш корумпованими політичними інститутами, яким населення України довіряє найменше. Цьому, безумовно в значній мірі сприяла змішана виборча система із закритими партійними списками.[11, с. 13].

Тому, наявність затвердженого та обов'язкового до виконання порядку, що регулюється законодавством, є важливою умовою ефективного та справедливого притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, у парламентській діяльності більшості демократичних країн встановлено спеціальні правові механізми та інститути забезпечення правопорядку та трудової дисципліни у законодавстві стосовно парламентарів. Причому, в деяких державах встановлено достатньо жорсткі заходи покарання за порушення відповідних норм, аж включно до позбавлення народних депутатів їх представницького мандата [11, с. 14].

Як сказано у Законі України "Про статус народного депутата України", ст.24 пункт 7, народні представники зобов'язані дотримуватися

трудової дисципліни та норм етики. Проте, Закон не встановлює механізму покарання за порушення цих вимог. Варто зазначити, що “Закон України про Регламент Верховної Ради України”, передбачає відповідний механізм боротьби з порушеннями дисципліни та етики виключно на пленарному засіданні Верховної Ради України. Однак сфера дії його норм не поширюється на поведінку представників поза пленарними засіданнями. Тому дотримання дисципліни та норм етики народними обранцями під час виконання своїх обов’язків впродовж усієї каденції регламентовано достатньо побіжно.

Таким чином, можемо констатувати, що нині діюча нормативно-правова база та парламентська практика не формує умов для ефективної трудової діяльності Верховної Ради України, насамперед, в етичному сенсі, та дає змогу безперешкодно та безкарно народними обранцями порушувати свої трудові обов’язки [66]. В той час як Україна намагається дедалі інтенсивніше інтегруватися до Європейського Співтовариства, виникає необхідність враховувати досвід демократичних країн світу у частині регулювання трудової дисципліни парламентарів задля вдосконалення власного законодавства. Виходячи із сказаного вище - посилення відповідальності народних представників за порушення трудової дисципліни та етики мало б включати:

- законодавчу поправку до Регламенту “Верховної Ради України”, що повинна передбачати санкції за порушення всієї депутатської-етики. Регламент Верховної Ради повинен бути механізмом запобігання втручанням в особисті інтереси та конфлікти у сфері парламентських процедур;

- також зміни до Закону України «Про статус народного депутата України», які визначатимуть санкції щодо представників, які не виконують свої обов’язки, оскільки є порушниками порядку роботи в комітетах і на пленарних засіданнях парламенту;

- також необхідне розроблення та впровадження кодексу поведінки та етики вітчизняних парламентаріїв передбаченого окремими документами

для визначення дисциплінарних правил: у палатах парламенту, засіданнях комітетів, відносинах з третіми особами тощо;

- як одна із пропозицій - створення спеціальної установи, уповноваженої підтримувати порядок у парламенті.

На наш погляд, з урахуванням вказаних пропозицій та із подальшим вивченням цієї проблематики може призвести до вдосконалення механізму дисциплінарної відповідальності народних депутатів України [25, с. 194].

Сьогоднішня система комітетів також потребує оновлення. Наприклад, такі сфери суспільного життя, як сім'я та молодь, соціальне забезпечення, і, насамперед, воїнів та ветеранів ЗСУ, також вимагають більшої уваги з боку органів державної влади [26, с. 18]. Водночас, в тому числі через дію воєнного стану, депутатський корпус Верховної Ради України ще не визначив єдиних стандартів розподілу у сфері суспільного життя.

Тому сьогодні, з урахуванням усіх викликів, що постали перед державою і суспільством потрібно встановити ключові напрями роботи комітетів, оскільки парламентські комітети є основою ефективної роботи сучасних демократичних органів, де законодавча та виконавча влади знаходяться у рівновазі. Власне комітети, завдяки забезпечених їм законодавчо можливостей, можуть безперервно контролювати роботу виконавчої влади, запобігати значній концентрації влади в руках виконавчих структур, які мають природні тенденції як до збільшення чисельного складу, так і до взяття на себе більшості повноважень з державного управління [6, с. 19].

Доцільно зауважити, що станом на сьогодні із урахуванням усіх випробувань, через які проходить суспільство і влада, досі не розроблено оптимальної системи законодавчої діяльності Українського парламенту. Оскільки з-поміж функцій Верховної Ради України провідне місце займає саме законодавча (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України [22]), то пошук недоліків та встановлення перспективних напрямів її

здійснення з урахуванням усіх обставин є на сьогодні найбільш актуальним. При дослідженні стану законодавства, варто встановити, що для нього у ряді випадків притаманні нестабільність і внутрішня суперечливість законодавчих актів, окремих їх норм щодо врегулювання певних суспільних відносин. Також недостатньою є і наукова обґрунтованість частини законодавчих актів, їх декларативність, недосконалість механізмів реалізації, тощо [6, с. 11].

Дещо спонтанний розвиток українського законодавства значною мірою зумовлений відсутністю вільної законодавчої роботи, що в свою чергу пояснюється тривалою відсутністю державницької більшості у багатьох сесіях парламенту. Задля того, щоб виправити цю ситуацію, необхідно вмонтувати цю діяльність у “рейки державної програми законодавчих робіт України”, яка покаже як загальний напрямок розвитку законодавства, так і напрямок генези його різних відомств. Методологічною основою для формування парламентом України поточних та майбутніх планів у галузі законодавчої діяльності та повоєнної розбудови України, повинна стати Національна програма законодавчої роботи. Окрім того, значна кількість законодавчих ініціатив, що подаються до Верховної Ради України, щороку, часом необґрунтовано, збільшується. Більше половини із них парламент не має часу і можливості розглянути, що порушує Конституцію. Слід додати, що, законодавчий процес національного парламенту не встановлює кінцевого терміну для передачі законопроекту до його установи. Внаслідок чого, постає необхідність встановлення порядку отримання пропозицій та їх черговості, оскільки це не передбачено ні чинними нормативними актами, ні законопроектами, що стосуються організації діяльності Верховної Ради України.

Задля того, щоб законодавство було справді дієвим, необхідно, щоб воно відповідало основній меті та розв’язувало економічні, соціальні, політичні та інші завдання, закріплені Основним Законом України. Алгоритмом для виконання цієї задачі, може стати встановлення основних напрямів законодавчої роботи Верховної Ради України. Приміром, ухвалення

конституційних законів, що стосуються удосконалення діяльності всіх гілок державної влади та місцевого самоврядування; реформування системи правоохоронних органів; ратифікація міжнародних договорів та приведення вітчизняного законодавства у відповідність до загальновстановлених норм міжнародного права та європейських конвенцій; законів екологічного напрямку, що забезпечують правовий режим застосування природних ресурсів; законів у соціальній сфері тощо [6, с. 11].

Орім того, існує ряд проблем, що пов'язані із удосконаленням повноважень Верховної Ради України. Наприклад, задля підвищення відповідальності членів Кабінету Міністрів України за наслідки їх діяльності, чи бездіяльності, не тільки перед Президентом, але й перед Парламентом, можна запропонувати зміни до статті 87 Конституції України [22]. Такий крок дозволив би Верховній Раді України не тільки розглянути відповідальність або недовіру до українського кабінету, але і врахувати відповідальність або недовіру до окремих членів уряду, що, в свою чергу, може привести до припинення її повноважень.

На наш погляд, що суголосний із суспільним баченням, питання правопорядку та парламентської дисципліни в українському парламенті також вимагають покращення.

На протязі останнього часу в парламентській діяльності майже не спостерігається таких ганебних явищ порушення парламентської дисципліни як “кнопкодавство” чи пропуски засідань без поважних причин. Вкрай поодинокі, або й зовсім не притаманні для вітчизняного парламенту такі прояви як ейджизм, чи, скажімо, сексизм. Зате, особливо в перший рік війни у стінах парламенту мали місце такі негативні явища як політичний колабораціонізм, що спонукав увесь парламент прийняти рішення про заборону діяльності політичних партій та фракцій антидержавного спрямування. І нині, на жаль, можемо спостерігати у Верховній Раді України домінування фракційної дисципліни над дисципліною загальнопарламентською, а також домінування фракційних інтересів, чи в деяких

випадках, одноосібних інтересів партійних лідерів на загальним. Безумовно, що на сьогодні це одне із головних джерел недоліків у роботі законодавчого органу України [6, с. 13].

Варто наголосити, що в розвинених демократіях немає домінування фракцій або правління парламентської системи, що відповідає їх політичній культурі. Тому вкрай важливим чинником забезпечення нормальної діяльності цих парламентів є існування стандартизованого механізму контролю за дотриманням парламентськими силами професійної дисципліни.

Обов'язок нагляду за дотриманням порядку на пленарному засіданні Верховної Ради України покладається на головуючого (пункт 11 частини першої статті 27 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” [48]). Комітети, у віданні яких знаходиться організація роботи парламенту, як-от, регламентні комітети, виступають у даному випадку як допоміжні органи. У деяких державах окрім того формуються спеціальні органи контролю за додержанням парламентарями норм етики. Зокрема, у Великій Британії існують два комітети: парламентський – Комітет по стандартах та привілеях у Палаті громад, та при уряді Великобританії – Комітет по стандартах у публічній сфері. А от у Сполучених Штатах Америки визначну роль у регулюванні відповідних питань відіграє Спеціальний комітет Сенату з етики [29].

Виходячи із світового досвіду держав у цій сфері, наша держава, на нашу думку, могла б імплементувати задля ефективної роботи Верховної Ради, скажімо, створення спеціальних органів контролю за дотриманням депутатами норм етики [6, с. 1]

Зазвичай проблема законодавчого органу полягає також у його слабкому консенсусі. Тому прийняття закону повинно бути наслідком переговорів та консенсусу між коаліцією та опозицією. Є підстави вважати, що впровадження такої скоординованої позиції у практику вітчизняної парламентської системи буде ознакою демократизації. Оскільки в ході обговорень та дебатів політична партія завжди матиме можливість вказати на

недоліки законодавства та недоліки законопроектів, запропонованих іншою частиною парламенту, а остання – змогу виправляти ці упущення та недоліки, формуючи таким чином легітимний та повний юридичний текст. Інакше кажучи, законодавчий орган стає платформою для обговорення, і, розроблення спільних позицій та досягаючи консенсусу, що відповідатиме суспільним інтересам.

Впродовж нещодавнього минулого вітчизняного парламентаризму ми мали ситуацію, коли Верховна Рада України замість бути представником інтересів усіх українців лобювала інтереси окремих соціальних груп. Проте в умовах сьогодення народні обранці повинні усвідомлювати усю свою відповідальність перед суспільством за долю держави. Оскільки лобювання інтересів “псевдоеліти” викликає: по-перше, нерозв’язаність питання стосовно конституційної відповідальності народних депутатів; по-друге, допустимість зі сторони держави постійного маніпулювання думкою виборців стосовно будь-яких реформ; по-третє, відсутність контрольних механізмів стосовно виконання передвиборчих обіцянок, наприклад, щодо зменшення чисельності народних депутатів [6, с. 15].

Таким чином ряд питань, що стосуються юридичної відповідальності окремих представників та всієї Верховної Ради в Україні суперечлива, що послаблює ефективність парламенту як представницького органу країни. Однозначно, що тільки національний представницький орган має право приймати правильні та вкрай необхідні закони для перетворення волі українського народу у волю держави. Ми переконані, що досвід демократичних країн із забезпеченими правами громадян, з виборчими правами є вкрай важливим для запозичення.

Очевидно доцільно звернути увагу на те, що, скажімо, в Італійській Республіці правом законодавчої ініціативи, крім офіційних установ, володіє народ. Там суспільство реалізує це право через внесення постатейно змін до розробленого законопроекту від кількості у 50 000 тис. виборців. В той час як у Австрії народна законодавча ініціатива має бути підтримана не менше як

100 000 тис. громадян, а в Іспанії – 500 000. У Швейцарії народна ініціатива повинна отримати підтримку не менше як 100 000 тис. громадян, які володіють правом голосу (а право законодавчої ініціативи громадяни мають лише з конституційних, а не із законодавчих питань; пропозиція може стосуватися тільки часткового перегляду Конституції). Тоді Федеральні збори Швейцарії у дворічний строк приймають рішення про те, чи приймати народну ініціативу, чи не приймати. У випадку позитивного рішення парламент вносить проект статті на всенародний референдум. Коли ж парламент не згодний із законопроектом, він має право відхилити його, або ж винести на референдум свій власний проект з цього питання [3, с. 126].

Досвід зазначений вище, на нашу думку, може бути корисним для України.

Роблячи підсумок, доходимо до висновку, що у практиці вітчизняного парламенту – Верховної Ради України, можна успішно використати багато раціонального, позитивного та корисного із міжнародного досвіду для ефективної парламентської діяльності та вирішення поточних проблем.

3.2. Практичні рекомендації щодо впровадження ціннісних засад в діяльність Верховної Ради України, нова редакція “Закону про Регламент”

Розбудовуючи, чи не у найважчих за всю історію людства умовах, демократію та сповідуючи людські цінності за найвищою ціною, суспільство не раз спостерігало як українські народні представники часто порушували парламентське законодавство. Тому, беручи до уваги перелічені вище прояви та реагуючи на запит суспільства на справедливість, чесність, відповідальність у діях народних обранців, настав час вдосконалити національне законодавство, що регламентує парламентську діяльність, шляхом імплементації кращих надбань із міжнародного досвіду у цій царині.

Вважаємо, що у даному випадку за доцільне запропонувати, наприклад, внести зміни до статті 8 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, якою буде передбачено, що керівник апарату Верховної Ради України повинен бути призначений відповідно до результатів відкритого конкурсу на заміщення вакансії і відразу буде звільнений після заміни спікера.

Стосовно неодноразових порушень діючого законодавства народними депутатами, можемо навести статтю 3 Закону України “Про статус народного депутата України”, яка стверджує про несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності. Вона визначає, що народні депутати не мають права: окрім представницьких посад, займатися будь-якою оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової і творчої діяльності та медичної практики; бути членом керівництва та ради директорів компаній, установ і організацій.

Одночасно варто звернути увагу на окремі концепти, запропоновані науковцями у проекті Концепції комплексних змін до Регламенту Верховної Ради України [23].

Зокрема, перший із них стосується правової природи Регламенту єдиного органу законодавчої влади України. Численні експерти вважали, що

Регламент Верховної Ради України все-таки має бути Законом України і 10.02. 2010 року така законодавча зміна відбулася. Правда, згодом цей результат був використаний парламентською більшістю колишнього президента – втікача у недоброчесних та неконституційних намірах змінити Основний Закон з метою узурпації влади. регулювати процесуальні норми та робочі процедури законодавчої влади.

Також, вважаємо за доцільне погодитися , що основні правила Регламенту українського Парламенту та його функції повинні бути поширені на діяльність інших парламентських структур, а в деяких випадках -і на Президента України, Кабінет міністрів України, судову владу тощо.

Окрім того, на наш погляд, слід застосувати технічний та правовий підхід для розгляду і перегляду Регламенту національного законодавчого органу з ціллю оптимізації складових парламентської процедури, котрі потребують вдосконалення. Одночасно, повинні бути розглянуті всі “за” й “проти” тих наукових підходів, які попереджають про наступне:

- має місце думка про те, що в теорії українського парламентаризму Регламент припинив бути джерелом права внаслідок системних порушень його вимог, а його норми майже не діють, втративши свою обов’язкову силу;

- також є слухна візія, що Регламент Верховної Ради України потребує якісних змін, щоби парламентські процедури не підпорядковувались корпоративним інтересам боротьби деяких впливових груп депутатів за владу в парламенті. В той же час, на сьогодні, актуальною є ідея оновлення Регламенту, яка пов’язана із внесенням, зазвичай, безсистемних законопроектних пропозицій, спрямованих в основному на вдосконалення окремих елементів парламентської процедури ;

- і не менш значуще - Регламент вітчизняного парламенту вимагає не стільки досконалості його положень, як важливості цілковитого їх забезпечення та реалізації в усіх актуальних його формах. [23].

Саме тому значна кількість відкритих дискусій в експертному середовищі з питань, пов'язаних із реформою Регламенту, буде позитивною.

Чи не найважливіше при реформуванні “Закону України про Регламент Верховної Ради України” - ідейно-правові засади реформування. Таким чином, поправки до Регламенту Верховної Ради повинні базуватися на ідеології правового забезпечення динамічного розвитку української парламентської системи, надання йому європейського правового виміру, зміцнюючи прозорість і відкритість парламенту та відновлюючи довіру українців. В свою чергу, реформа Регламенту повинна бути органічно інтегрована у зовнішньополітичний аспект, обраний реформою українського парламенту. Очевидно, що оновлений Регламент повинен відповідати принципам і вимогам парламентської системи, досягненням і тенденціям сучасного конституціоналізму та парламентської демократії, а також принципам і вимогам міжнародних правових документів, що максимально широко враховують рекомендації і висновки Європейської комісії з питань демократії та правової системи, так званої Венеційської комісії та парламенту Ради Європи. Одночасно, повинно бути забезпечено дотримання цінностей та можливостей для розвитку основ представницької демократії, що базуються на загальнолюдських цінностях, пов’язаних із парламентською системою, правами людини, принципами законності, правовою визначеністю, відповідальністю та підпорядкованістю у правовому забезпеченні парламентських процедур.

На наш погляд, є вкрай доцільним в реаліях українського сьогодення, використання аксіологічного методу задля посилення проекту концепції комплексних змін до Регламенту Верховної Ради України. Це однозначно передбачає формування та розвиток у суб’єктів та об’єктів парламентської культури та корпоративної політичної відповідальності перед усіма громадянами, а не тільки перед виборцями певної політичної партії.

Євроінтеграційний курс – це прийняття кращих законопроектів, що означає вдосконалення законодавчої роботи України, з урахуванням участі інститутів громадянського суспільства. В контексті аналізу законопроектів,

аксіологічний метод розглядається як один із чинників, що підсилює українські ціннісно-орієнтовані показники парламентської діяльності.

З цією метою ми вносимо наступні пропозиції:

- принципово дотримуватись чинного законодавства щодо несумісності мандату депутата з іншими видами діяльності, щоб продемонструвати, що народні обранці мають можливість діяти відповідно до своєї совісті, а не примусово чи санкціоновано;

- оголосити відкритий конкурс на заміщення вакантної посади керівника апарату Верховної Ради України;

- запропонувати такі нововведення: зміна керівника апарату і зміна голови Верховної Ради України одночасно. Адже робота Верховної Ради зосереджена на формуванні корпоративних політичних обов'язків у парламенті.

З огляду на це, важливо і слушно було б враховувати рекомендації міжнародної організації (GRECO), створеної Радою Європи 1 травня 1999 р., які Україна ніколи не реалізовувала.

При цьому варто зазначити, що на сьогодні GRECO дійшов висновку, що дві рекомендації частково виконані, одна з яких є задовільною, що певною мірою позитивно впливає на імідж країни, а саме:

- рекомендація VI – GRECO рекомендувала забезпечити опрацювання всіх законопроектів із дотриманням відповідного рівня прозорості та проведенням консультацій, зокрема шляхом підтримки відкритості та інклюзивності роботи комітетів Верховної Ради України як де-юре, так і де-факто. Досягнути поставленої мети можна в тому числі завдяки консультаціям із громадськістю, слуханням із залученням експертів і встановленням реалістичних строків; прийняття детальних правил проведення скороченої законодавчої процедури у Парламенті та гарантій, що така процедура використовується лише у виняткових і належним чином виправданих випадках;

- рекомендація VIII – GRECO рекомендувала вжити подальших необхідних заходів для припинення обходу обмежень на зайняття народними депутатами підприємницькою діяльністю не тільки на законодавчому рівні, а й на практиці;

- рекомендація XI – GRECO рекомендувала вжити чітких і ефективних заходів, за якими зняття недоторканності з парламентарів не перешкоджатиме кримінальному переслідуванню народних депутатів, які підозрюються у вчиненні корупційних злочинів, зокрема шляхом прийняття пояснень з цього питання з чіткими та об'єктивними критеріями (у вересні 2019 року Верховна Рада України внесла зміни до Конституції України, які скасовують процедурний імунітет народних депутатів) Отже, варто зазначити, що у 2019 році ця рекомендація Українським парламентом виконана. [63].

Маємо тверде переконання, що дотримання зазначених вище рекомендацій не тільки усуне політичну корупцію у парламентській діяльності, але й підвищить довіру громадськості до Верховної Ради України як єдиного вищого законодавчого органу, що представляє інтереси держави.

Усунути негативні прояви з боку народних депутатів як неповага та невиконання чинного законодавства самими народними обранцями вкрай важливо. Інакше кажучи, українські парламентарі мають мати чіткі директиви щодо виконання основних функцій парламентської діяльності, а саме: участь у засіданні Верховної Ради; участь у роботі депутатських фракцій, комітетів, тимчасових спеціальних та слідчих комітетів; участь у роботі над законопроектами, іншими актами Верховної Ради; участь у парламентських слуханнях; а також- відповідати на запити або звернення депутатів до Президента України, Кабінету Міністрів України, керівників інших державних органів та керівників органів місцевого самоврядування, керівників компаній, установ та організацій, розташованих в Україні; продовжувати підтримувати відносини з виборцями; дотримуватися визнаних етичних та моральних кодексів; захищати власну гідність, повагу,

честь та гідність інших народних представників, посадових осіб та громадян; уникати заяв та дій, що завдають шкоди членам парламенту, виборцям, Верховній Раді України і, насамперед, державі та її національним інтересам.

Ряд цих та інших вимог до обраних представників України повинні бути більш чіткими, детальніше викладені у новому чинному законі де повинен бути встановлений контроль за його дотриманням. Як приклад варто навести той факт, що в багатьох країнах світу розроблені такі закони. Зокрема: “Кодекс поведінки депутатів Німецького Бундестагу”, чи “Посібник для конгресмена США.”

Саме введення Етичного Кодексу для парламентаря, демонструє прихильність міжнародної спільноти до країни, оскільки він утверджує сумлінність, чесність, та відповідальність депутата і формує механізми їх виконання. Зокрема, 30 вересня 2021 року відбулася зустріч української підгрупи парламентарів із створення Етичного Кодексу із представниками Комітету етики представників США. Робота над Етичним Кодексом парламентаря триває, оскільки тектонічні трансформації, які переходить українське суспільство сьогодні, насамперед в морально- етичній площині, вимагають адекватних змін в парламентській діяльності задля Перемоги над ворогом та відбудови України.

Не менш важливими є вимоги до грамотності текстів законів та їх психологічна сумісність із очікуваннями українських громадян. Ми вважаємо, що мовленнєва інформація, яка лежить в основі закону, повинна бути чіткою, зрозумілою, збалансованою та грамотною..

Ми вважаємо, що із врахуванням поданих пропозицій та рекомендацій з’являється реальна можливість значно покращити якість законодавчої діяльності, культуру парламенту та відповідальність парламенту й обраних депутатів. Врешті, формування таких цінностей у парламенті країні не тільки свідчитиме про високу якість її правлячої еліти, а, насамперед, стане позитивним чинником суспільно-політичних змін, сприятиме зростанню авторитету нашої країни на міжнародній арені та її євроінтеграції, що

наближатиме нашу перемогу та сприятиме успішній повоєнній відбудові України.

Висновки до розділу 3

1. Розкрито можливості застосування міжнародного досвіду у розвитку парламентської системи в Україні. Беручи до уваги зарубіжний досвід, ми визначили стандарти, які можна запровадити в Україні. Це питання, пов'язане з комунікаційною політикою, верховенством права, етикою та виборчим законодавством, які є основними характеристиками держав-членів ЄС.

Одна із визначних прикмет країн ЄС полягає у наявності етичних кодексів, що регламентують дії законодавців цих країн щодо запобігання конфлікту інтересів, які детально роз'яснюють подробиці щоденної роботи депутатів та взаємодії їх з виборцями, лобістами, колегами, в тому числі із опозиційних партій. У Канаді, наприклад, дебати ведуть синхронний переклад у прямому ефірі. А у США, зокрема, створено незалежну науково-дослідну установу, яка проводить щорічні оцінки результатів роботи конгресменів, демонструє ці результати ЗМІ, та публічно обговорює їх.

Назагал, більшість із цих парламентських стандартів можуть бути впроваджені у роботу Верховної Ради України шляхом внесення змін до деяких законів, що разом із новою виборчою системою із відкритими партійними списками та прийняттям Етичного Кодексу парламентаря сприятиме якісно новому складу Українського парламенту, із фахово підготовленими народними обранцями, здатними забезпечити ціннісно-орієнтовану парламентську діяльність, а також професійну підготовку Апарату Верховної Ради.

2. Досліджено особливості формування гуманістичних цінностей розвитку парламентаризму. Для формування загальнолюдських цінностей, розвитку української парламентської системи наша країна повинна

вдосконалити законодавство задля досягнення головної мети - вирішення оборонних, військових, економічних, соціальних, політичних та інших завдань. З цією метою необхідно визначити основний напрямок законодавства Верховної Ради України, наприклад, прийняття законів, що стосуються оборонних заходів, посилення національної безпеки, вдосконалення державної влади та всіх відомств місцевого самоврядування, реформування правоохоронної системи. А також ратифікувати міжнародні договори та узгодити внутрішнє законодавство з міжнародним правом, європейськими конвенціями, соціальними та економічними законами та іншими загальновизнаними нормами.

3. Сформульовано та надано практичні рекомендації щодо розвитку українських парламентських цінностей. Розробленню ефективних законопроектів сприятиме участь інститутів громадянського суспільства що, безумовно покращить роботу Верховної Ради України. Вивчення методу аксіології в процесі аналізу законопроекту є одним із факторів, що підсилює ціннісно-орієнтовані показники парламентської діяльності в Україні.

Повага , відданість українського парламентаря та захист національних інтересів на законодавчому рівні повинна бути головним пріоритетом діяльності народних обранців та сприяти дотриманню ними таких європейських цінностей, як свобода, гідність, верховенство права, демократія, підвищення партійної, фракційної та монокоаліційної дисципліни в парламенті задля досягнення політичного консенсусу у Верховній Раді України .

ВИСНОВКИ

1. Проведено аналіз ключових концепцій, підходів та концепції української парламентської системи. Встановлення теоретичних основ розвитку української парламентської системи показують, що парламентська система є важливою особливістю демократичної політичної системи країни та формою взаємодії громадянського суспільства і держави. Визнання керівної ролі парламенту як представницького органу державної колегіальної системи в системі державної влади. – є її основою. В той же час, парламентом визнається загальнонаціональний і такий, що діє постійно, який у відповідності до теорії поділу влад є єдиним органом законодавчої влади.

2. Визначено та охарактеризовано конституційно-правові основи функціонування українського парламенту. Виявляється, демократичне середовище є оптимальним для обраних представників задля ефективної парламентської діяльності та законодавчого процесу.

У свою чергу, український парламент - це представницька система, обрана громадянами України, однопалатна, законодавча державна колективна установа. Громадяни мають право проводити загальне, вільне, рівне та пряме загальне виборче право шляхом таємного голосування.

Таким чином, відповідно до положень Конституції України, Верховна Рада України є єдиним законодавчим органом влади в Україні. Його конституційний склад становить 450 національних представників України, а термін повноважень українського парламенту становить п'ять років.

3. Проаналізовано концептуальну основу реформування Верховної Ради в Україні. З'ясовано, що модель реформування парламенту була запропонована в рамках української Дорожньої карти розвитку реформ та інституційного потенціалу, ще від 17 березня 2016 року № 1035-VIII. Було сформовано напрямки внутрішніх реформ та посилення інституційного потенціалу Верховної Ради України, зокрема: законодавча правоздатність та законодавчі процедури у Верховній Раді України; політичний нагляд

виконавчої влади; відкритість, прозорість та підзвітність громадянам; українські закони подібні до законів Європейського Союзу; адміністративна влада Верховної Ради України.

4. Досліджено генезу гуманістичних цінностей у Верховній Раді України. Це дозволяє говорити, що гуманістичні цінності - це система світогляду, який визначається низкою концепцій, переконань, норм та принципів соціально-позитивної поведінки. Основними її категоріями є справедливість, чесність, відповідальність, гідність, повага та толерантність.

Встановлено, що цінності парламентської демократії в основному полягають у підтримці суспільством парламентської системи як одного з найважливіших аспектів демократичного управління.

Демократичний механізм парламенту має функціонувати на основі об'єднання громадян довкола спільних цінностей, інтересів та політичних пріоритетів. Відповідні механізми повинні включати: засоби реалізації принципів відкритості та прозорості в парламентській діяльності, наявні фактичні відгуки та гарантовані державою канали впливу громадян на органи державної влади.

5. Розглянуто аксіологічні принципи розвитку Українського парламенту. Встановлено, що аксіологічні основи парламентської діяльності розкриваються через критерії парламентської культури та законотворчості, що, в свою чергу, характеризуються особливостями співпраці парламенту з іншими інститутами держави – транспарентна, гуманістична, демократична – і забезпечуються впровадженням комплексу інституційних та особистісних аксіологічних принципів – інформаційність, самовдосконалення, професіоналізм, рівноправність, партнерство, виборність, національна спрямованість, гуманність, інноваційність, верховенство права, демократичність.

6. Здійснено аналіз стану забезпечення ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності. Народний конгрес повинен чесно здійснювати повноваження, надані чинним законодавством, дотримуватися партійної

дисципліни, приймати консенсусні управлінські рішення та бути компетентним у справах, особливо: створення національної стратегії розвитку; відповідальної та етичної поведінки; формування більшості, або меншості у парламенті, тощо.

Слід зазначити, що без уваги депутатів до парламентської діяльності неможливо здійснювати ефективне політичне керівництво народних обранців. Тому депутати не можуть бути відокремленими від особистого життя, особливо від того, ким і якими вони постають в сім'ї, на роботі та державній службі. Це основні характеристики, що визначають їх здатність будувати сильну націю.

7. Стосовно можливостей впровадження міжнародного досвіду в українській парламентській системі. Дослідження основних напрямків розвитку української парламентської системи, заснованої на гуманістичних цінностях, показує, що для застосування стандартів ефективної роботи парламенту з урахуванням зарубіжного досвіду необхідно застосовувати ті стандарти, які можна запровадити в Україні.. Ці питання стосуються гендерних питань, комунікаційної політики, верховенства права, етики та моралі, виборчого законодавства та контролю за фінансуванням партій..

Назагал, більшість із цих стандартів парламентської діяльності можуть бути впроваджені в діяльність Верховної Ради в Україні шляхом внесення змін до деяких законів, прийняттям Етичного Кодексу парламентаря та забезпечення, завдяки новій виборчій системі із відкритими партійними списками, оновлений склад законодавчого органу професійно підготовленими парламентарями, які можуть забезпечити ціннісно-орієнтовану парламентську діяльність, а також кваліфікованими співробітниками апарату Верховної Ради, яка наразі трансформується у парламентську державну службу.

8. Досліджено особливості формування гуманістичних цінностей у генезі вітчизняного парламентаризму. Для формування гуманістичної цінності в розвитку української парламентської системи наша країна повинна

вдосконалити законодавство задля досягнення головної мети – вирішення оборонних, військових, економічних, соціальних, політичних та інших завдань. Задля цього необхідно визначити основний напрямок законодавства, ратифікувати міжнародні договори та узгодити національне законодавство з міжнародним правом, європейськими конвенціями, соціальними та економічними законами та іншими загальновстановленими та загальновизнаними нормами

9. Сформульовано та надано практичні рекомендації щодо розвитку українських парламентських цінностей. Таким чином, розроблення нових, суголосних із викликами сьогодення та суспільними настроями, законопроектів покаже, що законодавча діяльність Українського парламенту, зазнала якісних позитивних змін.

Назагал, повага відданість українського парламентаря та захист національних інтересів на законодавчому рівні повинні стати ключовим пріоритетом у діяльності народних обранців та сприяти дотриманню ними основних європейських цінностей, таких як свобода, гідність, верховенство закону, демократія, підвищення дисципліни політичних партій, фракцій та союзів (єдина коаліція) у парламенті, досягнення політичного консенсусу щодо прийняття якісних та компетентних законів у Верховній Раді України, формуванню корпоративної політичної відповідальності та справедливе здійснення парламентської влади задля перемоги України над ворогом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксіологічні підходи до парламентської діяльності / М.Ю. Твердохлеб // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Політичні науки. – 2016. – № 2. – С. 55-61.
2. Бандурка О.М. Парламентаризм в Україні: монографія / О.М. Бандурка, Ю.Д. Древаль. – Х.: Ун-т внутр. справ. – 1999. – 288 с.
3. Вайз Ч. Становлення парламентаризму в Україні на тлі світового досвіду / Ч. Вайз, П. Кислий. – К.: Абрис. – 2000. – 414 с.
4. Величко В.О., Будакова В.І. Шляхи покращення функціонування парламенту України / В.О. Величко, В.І. Будакова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 25. – С. 114-126.
5. Виборчий кодекс України / Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
6. Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики: автореф. дис... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 / А.З. Георгіца. – Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 31 с.
7. Гошовська В.А. Парламентаризм в Україні. Державно-управлінські механізми реалізації функцій законодавчої влади: навч.-метод. матеріали / В.А. Гошовська, Л.А. Пашко, К.Ф. Задоя. – К.: НАДУ, 2013. – 48 с.
8. Гошовська В., Пашко Л., Даниленко Л. Посилення інституційної спроможності Верховної Ради України як умова подолання кризи вітчизняного парламентаризму / Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2019. – Вип. 1. – С. 31–42.
- 9.
10. Державне управління у соціально-гуманітарній сфері. Україна: нові виміри соборності в умовах європейської інтеграції та глобалізації / кол. авт.; за заг. ред. проф. В.А. Гошовської. К.: НАДУ. – 2013. – 216 с.

11. Динник І.П. Депутатська етика для парламентарів: європейський досвід та Україна / І.П. Динник // Економіка та держава. – 2017. – № 2. – С. 12-15.

12. Древаль Ю.Д. Ціннісний аспект парламентаризму / Ю. Д. Древаль // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 1. – С. 317-325.

13. Елкінз Д. Психотерапія і духовність: на шляху до теорії душі // Гуманістична психологія: Антологія в 3-х т. Т. 3 / За ред. Р. Трача і Г. Балла. – К. – 2005. – 459 с.

14. Енциклопедія державного управління: у 8 т. – Т. 8: Публічне врядування. – Львів.: ЛРІДУ НАДУ. – 2011. – 630 с.

15. Журавльова Г.С. Дефініції парламенту і парламентаризму: теоретичні аспекти / Г.С. Журавльова // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 14-19.

16. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми) / В.С. Журавський. – К.: Парламентське вид-во. – 2002. – 344 с.

17. Журавський В.С. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму: автореф. дис... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 / В.С. Журавський. – Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2001. – 38 с.

18. Капська А., Ковальчук О.В. Деякі підходи до змісту дефініції «гуманістичні цінності» / А. Капська, О.В. Ковальчук // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 8-9. – С. 201-204.

19. Кисельова О.І., Фащук Т.В. Забезпечення правопорядку у парламенті та дисципліни представників депутатського корпусу: вітчизняний та зарубіжний досвід / О.І. Кисельова, Т.В. Фащук // Часопис Національного університету “Острозька академія”. Серія “Право”. – 2013. – № 1(7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13koitzd.pdf>.

20. Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2017-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iportal.rada.gov.ua/uploads/documents/44841.pdf>.

21. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції / Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

22. Конституція України / Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

23. Концепція комплексних змін до Регламенту Верховної Ради України. Сучасні соціально-ідеологічні виклики розвитку представницької демократії / Часопис Парламент. № 4/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/CHasopys_2015_4.pdf.

24. Лихач Ю. Напрями удосконалення інституційно-правового забезпечення діяльності Апарату Верховної Ради України / Ю.Ю. Лихач // Ефективність державного управління. – 2018. – Вип. 1. – С. 268-273.

25. Лихач Ю.Ю. Реалізація парламентської реформи в Україні в умовах європейської інтеграції / Ю. Ю. Лихач // Теорія та практика державного управління. – 2018. – Вип. 2. – С. 193-199.

26. Любченко А.В. Політико-управлінські засади становлення інституту парламентаризму в сучасній Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: спец 25.00.01 – теорія та істор. держ. упр. / А.В. Любченко; НАДУ при Президентіві України. – К. – 2014. – 23 с.

27. Майданник О.О. Вдосконалення правового регулювання відповідальності депутата Парламенту України / О.О. Майданник // Порівняльно-аналітичне право. – 2017. – № 2. – С. 46-48.

28. Мартинюк Р. Сучасний український парламентаризм: особливості розвитку / Р. Мартинюк // Юридична Україна. – 2009. – № 1. – С. 27–31.

29. Міжнародний досвід нормативного регулювання поведінки парламентарів: інформаційна довідка, 10 липня 2015 / Європейський інформаційно-дослідницький центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28983.pdf>.

30. Мілова М.І. Український парламентаризм: витоки становлення та сучасний стан розвитку: навч.-метод. посіб. для студ. відд. політології / М.І. Мілова. – Одеса. – 2013. – 66 с.

31. Олькіна О. Аксіогенез як напрямок парламентської діяльності в Україні / О. Олькіна // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 4. – С. 44-49.

32. Омельченко Н.Л. Парламентаризм як концептуальна та інституційна основа сучасного парламентаристського права / Н.Л. Омельченко // Часопис Київського університету права. – 2017. – № 4. – С. 74-79.

33. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. у 2 т. / за заг. ред. В.А. Гошовської; В.А. Гошовська, Ю.В. Баскакова, О.Д. Брайченко [та ін.]; уклад.: Н.Б. Ларіна, Л.А. Пашко, І.Г. Сурай, К.Ф. Задоя. – К. – Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2011. – Т. 1. – 408 с.

34. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. у 2 т. / за заг. ред. В.А. Гошовської; В.А. Гошовська, Ю.В. Баскакова, О.Д. Брайченко [та ін.]; уклад.: Н.Б. Ларіна, Л.А. Пашко, І.Г. Сурай, К.Ф. Задоя. – К. – Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2011. – Т. 2. – 340 с.

35. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян / Центр Разумкова: соціологія (24.02.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-liutyi-2020r>.

36. Павлова Л.І. Роль інституту парламентаризму в процесі консолідації демократії / Л.І. Павлова // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія 22: Політ. науки та методика викладання соц.-політ. дисциплін. – Київ. – 2014. – Спецвип. – С. 400–405.

37. Парламентаризм // Новая философская энциклопедия / под ред. В.С. Стёпина: в 4 т. – М: Мысль, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_%20philosophy/8857.

38. Парламентаризм та законотворення: вибрані лекції / упоряд. О.Л. Копиленко, Є.Р. Бершеда, Ю.О. Волошин, І.М. Міщак. – К. – Інститут законодавства Верховної Ради України. – 2017. – 498 с.

39. Парламентаризм та парламентська діяльність: словник-довідник / за заг. ред. В.А. Гошовської. – К. – НАДУ, 2012. – 228 с.

40. Пацкан В.В. Роль парламентаризму в системі конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Валерій Васильович Пацкан; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К. – 2014. – 19 с.

41. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко; Нац. акад. внутр. справ. – 4-вид. переробл. та доопрац. – К.: Ліра-К. – 2012. – 576 с.

42. Проблеми депутатської етики в суспільних оцінках / Ю.Тищенко, Ю.Каздобіна // Український незалежний центр політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ucipr.org.ua/publicdocs/report%20ethics%20OSCE%20\(2\).pdf](http://ucipr.org.ua/publicdocs/report%20ethics%20OSCE%20(2).pdf).

43. Про вибори народних депутатів України / Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>.

44. Про відновлення дії окремих положень Конституції України / Закон України від 21.02.2014 № 742-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>.

45. Про внесення змін до Конституції України / Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15#Text>.

46. Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України / Постанова Верховної Ради України від 17.03.2016 № 1035-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19#Text>.

47. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання / Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text>.

48. Про Регламент Верховної Ради України / Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

49. Про статус народного депутата України / Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.

50. Росенко М.І. Теоретико-методологічні засади механізмів розвитку парламентаризму в контексті становлення демократичного врядування в Україні: автореф. дис... д-ра. наук з держ. упр.: спец 25.00.02 – механізми держ. упр. / М.І. Росенко. – Х. – 2012. – 36 с.

51. Скрипнюк О.В. Конституційне право України: [академ. курс]: підручник / О.В. Скрипнюк; Нац. ун-т “Остроз. акад.”, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Ін Юре. – 2010. – 672 с.

52. Словська І.Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: моногр. / І.Є. Словська. – К.: Юрінком Інтер. – 2013. – 336 с.

53. Словська І.Є. Методологія наукового аналізу системи парламентаризму / І.Є. Словська // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки. – 2015. – № 825. – С. 274–280.

54. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції / План, Міжнародний документ від 21.01.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04#Text.

55. Сурай І.Г., Гончар В.В. Сутнісні ознаки сучасного парламентаризму / І.Г. Сурай, В.В. Гончар // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр./ Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр.; редкол.: Л.О. Белова (голов. ред.) [та ін.]. – Харків: Магістр. – № 1(49)/2016. – 2016. – С. 1-5.

56. Твердохлеб М.Ю. Аксиологічні основи парламентської діяльності: теоретико-методологічний аспект: дис... на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. – НАДУ. – Київ. – 2019. – 210 с.

57. Угода про Коаліцію депутатських фракцій “Європейська Україна” / Угода від 27.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15#Text>.

58. Феномен вітчизняного парламентаризму як актуальний наратив сьогодення / Л. Григорович // Голос України. – 2019. – 18 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/321715>.

59. Шаповал В.М. Основи теорії парламентаризму: моногр. / В.М. Шаповал. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України. – 2015. – 136 с.

60. Шварцева М.І. Становлення та розвиток європейського парламентаризму / М.І. Шварцева // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 601-606.

61. Шляхтун П.П. Парламентаризм: словник-довідник / П.П. Шляхтун. – К.: Парламентське вид-во. – 2003. – 151 с.

62. Шусть В.В. Концептуальні основи формування політичних цінностей молоді / Політична психологія // Науковий журнал “Психологія” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medpsychology.pp.ua/formuvanna-politichnyh-cinnostey>.

63. Compliance Report (Ukraine) – Fourth Evaluation Round: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Adopted by GRECO at its 84th Plenary Meeting (Strasbourg, 2-6 December 2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2027763/GrecoRC4%282019%2928-FINAL-eng-Ukraine-PUBLIC.docx.pdf>.

64. Constitutional and Legal Principles of the Formation of Committees and Temporary Committees of Verkhovna Rada of Ukraine / Zozulia, O. I. // Law and Safety. – 2018. – No. 67(4). – P. 29-34.

65. Evaluation Report (Ukraine) – Fourth Evaluation Round: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Adopted by GRECO at its 76th Plenary Meeting (Strasbourg, 19-23 June 2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.refworld.org/publisher,COGRECO,,5a1c32ba4,0.html>.

66. Main Problems of Parliamentarism in Ukraine / National Security & Defence // Ukrainian Centre for Economic & Political Studies Named After Olexander Razumkov – 2017. – No. 3-4 (171-172). – P. 74-109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/eng/NSD171-172_2017_eng.pdf.

67. No Rada for Old Men: New Faces in Ukraine's 9th Convocation of Parliament/ Kostiantyn Romashko // UkraineWorld. – 2019. – August 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraineworld.org/articles/ukraine-explained/no-rada-old-men-new-faces-ukraines-9th-convocation-parliament>.

68. The deeds of time long gone (and not so long). How the previous convocations of the Verkhovna Rada looked like? / Oleksii Krymeniuk, Maryna Ott // VoxUkraine – 2019. – September 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/the-deeds-of-time-long-gone-and-not-so-long/>.

69. The Struggle for Ukraine / Chatham House Report // Chatham House (The Royal Institute of International Affairs). – 2017. – October 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/>

publications/research/2017-10-18-struggle-for-ukraine-ash-gunn-lough-lutsevych-nixey-sherr-wolczukV3.pdf.

70. Who Is Who in the Ukrainian Parliament? / Gwendolyn Sasse // Carnegie Europe. – 2019. – September 24 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/79905>.